

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Veronika Veselá

Rekognice

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Zdeněk Konrád, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 16.10.2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 135 411 znaků včetně mezer.

Veronika Veselá

V Praze dne 16.10.2018

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu doc. JUDr. Zdeňku Konrádovi, CSc. za odborné vedení mé práce, cenné připomínky a komentáře a čas, který mně a mé práci věnoval. Mé poděkování patří rovněž celé mé rodině, která mě po celou dobu studia nepřetržitě podporovala.

Obsah

1	Úvod	1
2	Obecně k rekognici	4
2.1	Pojem rekognice, její podstata a význam	4
2.2	Druhy rekognice	6
2.3	Rekognice jako metoda kriminalistické praktické činnosti	8
3	Historický vývoj konstituování rekognice	10
4	Charakter rekognice	21
4.1	Neodkladnost a neopakovatelnost rekognice	21
4.2	Zvláštnosti oproti jiným kriminalistickým institutům	24
4.2.1	Rekognice a výslech	24
4.2.2	Rekognice a konfrontace	26
4.2.3	Rekognice a vyšetřovací pokus	28
4.2.4	Rekognice a expertiza.....	30
5	Taktické zásady a doporučení k průběhu rekognice	32
5.1	Předběžný výslech poznávajícího subjektu	32
5.2	Včasnost provedení rekognice.....	34
5.3	Subjekt rekognice a jeho příprava	36
5.3.1	Svědék jako poznávající osoba.....	37
5.3.2	Obviněný v roli poznávající osoby	40
5.3.3	Jen jeden poznávající subjekt v rámci jedné rekognice	40
5.4	Objekt rekognice a jeho příprava	41
5.5	Předvedení objektů ve skupině.....	44
5.6	Jediný poznávaný objekt v jedné skupině	46
5.7	Zákaz předchozího kontaktu subjektu a objektu	47
5.8	Zajištění shodných podmínek rekognice	48
5.9	Double-blind testing a osoba řídící rekognici.....	48
5.10	Nezúčastněná osoba	49
5.11	Dokumentace.....	50
5.12	Závěrečný výslech subjektu	53
6	Úvahy de lege ferenda	54
7	Experiment – míra významu vzhledu přivzatých objektů na výsledky rekognice osob	57
8	Závěr	61
	Seznam použitých zkratk	63
	Seznam použitých zdrojů	64
	Rekognice – Abstrakt	68
	Klíčová slova	69
	Recognition - abstract	70
	Key words	71

1 ÚVOD

Tato diplomová práce se zabývá institutem rekognice, jež jako jeden ze základních způsobů dokazování představuje mnohdy jediný důkazní prostředek v rukou orgánů činných v trestním řízení umožňující (přírozně pouze pokud jsou dodrženy veškeré procesní požadavky) objasňovat trestné činy a usvědčovat jejich pachatele. Rekognice, nebo také znovupoznání, jako jeden ze základních pilířů vyšetřování trestné činnosti zasluhuje víc než dostatečnou pozornost. Sebemenší odchylka od procesně správného postupu při jejím průběhu představuje zbraň v rukou obhajoby a příležitost ke znehodnocení celého úkonu a jeho důkazní hodnoty. Mnoho autorů, jak v minulosti, tak v současnosti, tedy neustále vyvíjí snahu institut rekognice vylepšovat, řešit problémy s tímto úkonem spojené a zvyšovat tak důkazní sílu získaných výsledků.

Pro dosažení stanovených cílů ve své diplomové práci využívám kromě analýzy nejpodstatnějších znaků rekognice rovněž klasifikaci k zařazení jejích jednotlivých druhů do teoretických kategorií. Další použitou metodou je generalizace, jejímž prostřednictvím předkládám čtenáři nejzákladnější zásady a taktická doporučení sestavená mimo jiné právě zobecněním praktických postupů a také objevujících se problémů při jejím provádění. V některých kapitolách jsem rovněž uplatnila metodu modelování, a to sice tam, kde považuji za vhodné uvést jisté modelové příklady k lepšímu pochopení popisovaného jevu. V závěru diplomové práce se objevuje také experiment, v rámci kterého se snažím dokázat míru vlivu podobnosti figurantů přivzatých k rekognici podezřelé osobě.

První kapitolu jsem věnovala rekognici obecně. Pokouším se zde nalézt její nevýstižnější definici, vymezit její podstatu a definovat její místo v kriminalistice. Kromě uvedeného se v první kapitole nachází rovněž vymezení veškerých druhů rekognice, jež teorie v návaznosti na praxi rozlišuje. Pokouším se s nimi čtenáře stručně seznámit tak, abych vystihla jejich nejpodstatnější prvky, jimiž se jednotlivé druhy navzájem odlišují.

V kapitole druhé se zaměřuji na historické konstituování rekognice v čase od nejstarších kořenů až po současnou právní úpravu v trestním řádu, ve kterém je od novelizace provedené zákonem č. 256/2001 Sb. zařazena jako zvláštní způsob dokazování společně s dalšími procesními instituty. Pokouším se zde přehledně a

výstižně podrobit analýze osm odstavců nejvýznamnějšího paragrafu, který se rekognici věnuje, a to sice § 104b TR.

Třetí kapitola je věnována podrobněji charakteru tohoto procesního úkonu. Jmenovitě je zde rozebrána zejména neodkladnost a neopakovatelnost, jako dva ze základních atributů, jež jsou rekognici v praxi, legislativě ale i odborné teorii přisuzovány. Další část též kapitoly jsem se rozhodla věnovat odlišení rekognice od některých dalších významných procesních nástrojů, jakými jsou výslech, konfrontace, vyšetřovací pokus a expertiza. Domnívám se, že toto negativní vymezení usnadní čtenáři pochopit pravou podstatu rekognice, podobně jako vymezení pozitivní, za pomoci jejích základních definičních znaků.

V následující, čtvrté, kapitole se pokouším předestřít základní taktické postupy a zásady, kterými by se měla rekognice v každém případě (až na výjimky odůvodněné určitým zvláštním charakterem toho kterého konkrétního případu) řídit. Právě charakter neopakovatelnosti (o kterém pojednává mimo jiné třetí kapitola této práce) rekognice odůvodňuje bezvýjimečnou nutnost trvat na určitých zásadách, které je nutno v jejím průběhu dodržovat, neboť ve většině případů orgán činný v trestním řízení nedostane možnost svůj případný chybný postup napravit. Mám za to, že dodržování nastíněných postupů a pravidel průběhu tohoto úkonu tak zajistí vyšší důkazní sílu získaných výsledků v řízení před soudem a odejme možnost obhajoby takový důkaz před soudem znevěrohodnit.

V páté kapitole se pokouším vymezit z mého pohledu nejproblematictější místa právní úpravy týkající se rekognice a navrhnout určité změny, které by mohly přispět ke zkvalitnění tohoto procesního úkonu a potažmo trestního procesu jako takového. Vývoj právní úpravy jakéhokoli institutu ve všech právních odvětvích je dlouhotrvajícím procesem a prochází mnohdy velkým množstvím úprav a novelizací, než se stane úprava přinejmenším přijatelnou. Jinak tomu není ani u rekognice, jež prošla od 19. století nikoli zanedbatelnou proměnou. Přesto se však domnívám, že jisté součásti její legislativní úpravy zasluhují změnu k lepšímu.

Šestá kapitola je věnována experimentu, v rámci něhož se pokouším objasnit a dokázat, jak významný vliv má vzhled přivzatých figurantů v rámci rekognice osob na výsledky provedeného znovupoznávacího úkonu.

Mým cílem je zaměřit se na tento procesní úkon nejen jako na součást platné právní úpravy a nástroj orgánů činných v trestním řízení, nýbrž také postihnout historický vývoj rekognice v čase, jež ji významně formoval již od 19. století. Dále bylo mým

cílem vymezit některé základní problematické otázky, které se v souvislosti s praktickou aplikací rekognice objevují a pokusit se navrhnout určitá zdokonalení, jež by mohla vést ke zlepšení důkazní situace obžaloby.

I přes četné množství odborné literatury, která se rekognicí podrobně zabývá v jejích nejrůznějších aspektech, stále zůstává nedořešených mnoho sporných otázek, které institut rekognice a především její výsledky mohou v očích soudů, které mají hodnotit její důkazní sílu v trestním řízení, i v očích veřejnosti, oslabovat.

2 OBECNĚ K REKOGNICI

2.1 POJEM REKOGNICE, JEJÍ PODSTATA A VÝZNAM

Samotný pojem rekognice pochází z latinského slova *recognitio*, neboli uvědomění si dříve poznaného (vnímaného), či uznání pravosti nebo stvrzení.¹ Dříve než se objevil termín rekognice jako takový, označovala se však identifikace osob a věcí pojmem *agnoskace*, tedy zjišťování totožnosti či identifikace², nebo také *konfrontace k znovupoznání osoby či věci*. Pojem agnoskace díky rozhodovací praxi Ústavního soudu nalézá svůj význam v rámci trestního řízení i dnes, když tento uvádí, že: „*Dalším způsobem ztotožnění osoby (či věci) v trestním řízení je agnoskace, byť i v trestním řádu výslovně neupravená, kdy je poznávající osobě za účelem identifikace ukázána jen jedna osoba (či věc)*.“³ Tento postup, kdy poznávající osoba identifikuje poznávanou osobu či věc prohlášením v rámci svého výslechu, je tedy třeba v souladu s vyjádřeným názorem Ústavního soudu posuzovat jako další možný způsob dokazování v trestním řízení.

Právě v tomto, dle mého názoru, hrubě nesprávném zaměňování rekognice a konfrontace, spatřuji desítky let trvající historický omyl, který se však nakonec podařilo napravit. Fakt, že v zákonné úpravě se pojem rekognice objevil až v roce 2001 (!) demonstruje tristní zpoždění zákonodárců za kriminalistickou teorií a praxí. Nicméně i jakkoli nepřesná označení a pojetí této kriminalistické metody představují v jejím vývoji nezastupitelnou součást, neboť (obdobně jako ve všech ostatních vědeckých disciplínách) právě postupné změny ve vnímání tohoto pojmu v souladu s vývojem teoretického zkoumání i praktickým pokrokem v kriminalistickém oboru umožnily konstituování pojmu rekognice s jeho veškerými podstatnými znaky tak, jak ho známe dnes.

M. Tiplica uvádí, že: „*Rekognice je specifickou metodou kriminalistické praxe (v trestním řízení trestně-procesním úkonem) spočívající v tom, že ztotožňující osoba znovu poznává konkrétní osobu nebo věc, jejíž ztotožnění je kriminalisticky nebo důkazně relevantní*.“⁴

¹ viz LINHART J.: *Slovník cizích slov pro nové století*. Litvínov: Dialog, 2005, str. 318

² viz např. *Slovník spisovného jazyka českého I*. Praha: Academia, 1989, str. 12

³ Usnesení Ústavního soudu ČR sp.zn.: II. ÚS 2/03 ze dne 25.2.2003

⁴ TIPLICA M. a kol.: *Kriminalistická taktika*. Praha: Policejní akademie ČR, 1997, str. 89

Obdobně je rekognice definována autory díla *Kriminalistika*⁵, a to sice jako: „*samostatná metoda kriminalistické praktické činnosti, spočívající v opětovném poznání dříve vnímaného objektu poznávající osobou s cílem ztotožnění objektu.*“

S výše uvedenými dvěma definicemi se zcela ztotožňují, na rozdíl od pojmového vymezení, které nám předkládá J. Straus: „*Kriminalistická rekognice je specifická metoda kriminalistické praktické činnosti spočívající v opětovném znovupoznání dříve vnímaného objektu....*“⁶ V této definici spatřuji velmi zásadní nedostatek, a to konkrétně v nešťastně použitém slovním spojení „opětovné znovupoznání“, jež v odborném čtenáři i laikovi může vzbuzovat dojem, že při rekognici dochází k opakované identifikaci dříve vnímaného objektu, když přitom neopakování rekognice je jednou z hlavních zásad, která by měla ovládat provádění tohoto úkonu (až na jisté výjimky).

Rekognice, kromě toho že byla po velké novele (z.č. 265/2001) zařazena do TŘ jako jeden ze zvláštních způsobů dokazování (tedy jako jeden z procesních úkonů) nově upravený v §104b, představuje také samostatnou taktickou metodu kriminalistické praktické činnosti, spočívající v identifikaci (znovupoznání) osob či věcí, které jsou nějakým způsobem významné z hlediska kriminalistické události, která má být, mimo jiné, za pomoci této metody objasněna. Poznávající osobě se klade za cíl vybavit si osobu či věc, kterou vnímala zpravidla v souvislosti s konkrétním trestným činem (např. pachatele, kterého osoba jako svědek viděla na místě trestného činu), srovnat ho s předvedeným objektem a buď ho označit jako ten, který dříve vnímala či naopak shodu vyloučit.

Podstatou rekognice, která ji odlišuje od všech ostatních institutů, které se v kriminalistické praxi objevují (jakými jsou např. výslech, konfrontace či vyšetřovací pokus), je psychický proces znovupoznání, jak již bylo výše naznačeno. Pokud bych se měla pokusit zjednodušeně popsat jev, ke kterému dochází v lidském mozku právě v případě znovupoznání, stačilo by zmínit tři základní procesy probíhající v paměti člověka – zapamatování, vybavení a srovnání.⁷

V praxi se často objevují případy, kdy vyšetřující orgány nemají k dispozici žádné, nebo přinejmenším žádné relevantní, materiální důkazy, na základě kterých by bylo

⁵ MUSIL J., KONRÁD Z., SUCHÁNEK J.: *Kriminalistika 2.vyd.* Praha: Beck, 2004, str. 345

⁶ STRAUS J. a kol.: *Kriminalistická taktika.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, str. 150

⁷ Podrobněji viz MUSIL J., KONRÁD Z., SUCHÁNEK J.: *Kriminalistika 2.vyd.* Praha: Beck, 2004, str. 345

možné obvinít podezřelého pachatele a následně před soudem dokázat jeho vinu. Pokud se v takových případech objeví osoba, která pachatele vnímala jako svědek trestného činu, stává se rekognice jedním z mála způsobů, jak zajistit, aby mohl být případný pachatel spravedlivě odsouzen a následně potrestán. Lze si jen těžko představit odsouzení pachatele za spáchání trestného činu pouze na základě výsledků rekognice, tento důkaz však může posloužit jako doplnění například k ostatním nepřímým důkazům a vytvořit tak ucelený kruh vedoucí k usvědčení pachatele. Domnívám se, že tak nelze v žádném případě podceňovat význam tohoto úkonu v trestním řízení, který je mnohdy více než zásadní pro spravedlivé odsouzení pachatele. Nutno podotknout, že důkazní význam rekognice není jediným smyslem jejího provedení v rámci trestního řízení. Může sloužit rovněž jako vodítko pro vytyčování vyšetřovacích verzí či prověřování dosud získaných důkazů.⁸

Pro úplnost považuji za nutné dodat, že rekognice jako způsob dokazování může být použit rovněž v rámci občanského soudního řízení⁹, ačkoli se k takovému postupu soudy nejspíše budou v praxi uchylovat spíše sporadicky.

2.2 DRUHY REKOGNICE

V teorii se vyvinula četná dělicí kritéria, na základě kterých můžeme rozlišovat více druhů rekognice. Osobně se přikláním k dělení dle čtyř základních hledisek pojících se k identifikovanému objektu, kterými jsou:

- Původnost
- Druh (charakter)
- Charakter identifikačních znaků
- Způsob předvedení

Dle **původnosti objektu** rozlišujeme rekognici

- in natura
 - o Tento druh rekognice je vždy preferován (zákonodárce vyjadřuje tuto skutečnost v § 104b odst. 4 – „*Není-li možno ukázat osobu, která má být poznána, rekognice se provede podle fotografie, ...*“)
- podle modelů

⁸ Srov. TIPLICA M. a kol.: *Kriminalistická taktika*. Praha: Policejní akademie ČR, 1997, str. 89

⁹ Usnesení Ústavního soudu ČR sp.zn.: III. ÚS 755/15 ze dne 26.4.2016

- Nejčastěji jsou tímto modelem v praxi fotografie, nicméně nejsou rozhodně vyloučeny ani další modelová zobrazení jako např. kopie obrazu

Dle **druhu objektu** se rozlišuje rekognice

- osob živých/mrtvých
 - Rozdíl spočívající v tom, zda se jedná o rekognici živé či mrtvé osoby, se nejvíce odráží v taktice, kterou je nutné přizpůsobit každému z těchto druhů zvlášť, neboť např. při rekognici mrtvé osoby se samozřejmě nepřibírají žádné další objekty, zatímco u rekognice živých osob je na přibrání minimálně třech vhodných figurantů nutno bezvýhradně trvat
- věcí movitých/nemovitých
 - U věcí nemovitých se může jednat např. o znovupoznání místa, domu, bytu či místnosti. Dle některých autorů¹⁰ v praxi rekognici nemovitých věcí nahrazuje prověrka výpovědi na místě, nicméně já se domnívám, že v určitých případech může být rozhodně vhodnější provést rekognici, neboť zatímco prověrka výpovědi směřuje dle zákona k doplnění či upřesnění údajů významných pro trestní řízení, účelem rekognice je skutečně přímo identifikace. Pokud má tedy svědek určit např. ve kterém bytě byl uvězněn, nejedná se o doplnění ani upřesnění údajů, neboť cílem je identifikovat předmětnou nemovitost.
- zvířat živých/mrtvých
 - Význam tohoto druhu rekognice spatřuji zejména v případech odcizených zvířat, či v souvislosti s nelegálním obchodem se zvířaty

Dle **identifikačních znaků** objektu rozlišujeme rekognici

- podle anatomicko-morfologických znaků osob a zvířat
 - Tzn. znaky statické, jakými jsou tělesná stavba, tvar obličeje, barva očí, vlasů, délka vlasů a podobně; u zvířat takovým znakem bude např. rasa psa, zbarvení ptáků apod.

¹⁰ FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRIVNA, T. a kol.: *Trestní právo procesní*, 6. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 407

- podle funkčně dynamických znaků osob
 - Těmito znaky se rozumí způsob chůze, hlas, charakter řeči, gestikulace a jakékoli jiné dynamické projevy osobnosti
- podle vnějších znaků věcí
 - Zde mohou v praxi vyvstat určité potíže, neboť pokud se má rekognicí např. identifikovat odcizené kolo určité značky, barvy a je např. na konkrétním místě odřené, lze si jen těžko představit, jak kriminalisté v takové situaci doplňují do skupiny předvedených objektů kola se srovnatelnými vlastnostmi

Dle způsobu předvedení objektu se rozlišuje

- rekognice s předvedením identifikovaného objektu najednou ve skupině s ostatními přivzatými objekty
- rekognice s předvedením pouze jednoho (ztotožňovaného) objektu
 - Tento druh rekognice se využívá např. při rekognici živé osoby jejím příbuzným, pokud trpí amnézií a nezná tedy svou totožnost
- rekognice s předvedením více objektů jednotlivě po sobě
 - Tento způsob předvedení objektů se využije především v případech, kdy z praktických důvodů není možné předvést objekty současně, jako bude např. rekognice místa činu, pokud se ovšem nejedná o rekognici dle fotografií

2.3 REKOGNICE JAKO METODA KRIMINALISTICKÉ PRAKTICKÉ ČINNOSTI

Metody kriminalistiky jsou dvojího druhu. Jsou to jednak metody kriminalistické vědy a dále metody kriminalistické praktické činnosti¹¹, na které se v následujících odstavcích zaměřím více, neboť mnou zkoumaný institut rekognice představuje právě jednu z metod využívaných kriminalistickou praxí.

Nejprve tedy krátce k **metodám kriminalistické vědy**. Jsou to metody

- obecné - využívané ve všech oborech lidské činnosti
 - př. srovnávání, analýza, dedukce

¹¹ Podrobněji VICHLENDÁ M.: *Kriminalistika*. Karviná, 2011, str. 12 a násl. [online]

- speciální - převzaté z jiných oborů vědeckého zkoumání (z důvodu své široké uplatnitelnosti našly však své místo i v kriminalistické vědě)
 - o př. matematické, kybernetické, fyzikální, chemické metody
- specifické – vytvořené a využívané právě a pouze v kriminalistické vědě (neboť právě jejich specifický charakter neumožňuje jejich využití v ostatních vědních disciplínách)
 - o zevšeobecňování poznatků z policejní, vyšetřovací a soudní praxe
 - o přizpůsobování a přetváření poznatků a metod jiných oborů

Metody kriminalistické praktické činnosti rozdělujeme rovněž na tři skupiny¹² nesoucí stejné názvy jako u metod výše uvedených. Co však odlišuje tyto trojice metod navzájem, je právě rozdílný účel, ke kterému slouží. Jak název napovídá, předkládané metody nalézají využití v kriminalistické praxi, tedy při odhalování, objasňování a vyšetřování trestné činnosti, tedy např. při zkoumání kriminalistických stop. Rozlišujeme metody:

- obecně poznávací – využívané ve všech oblastech lidské praktické činnosti, ať už je to výzkumná vědecká činnost či jakékoli jiné praktické odvětví, kde je potřeba zpracovávat určitá fakta, vyvodit z nich relevantní závěry a dále s nimi pracovat
 - o př. pozorování, syntéza, analogie, generalizace
- speciální - běžně se využívají v jiných než kriminalistických oborech, byly však z těchto oborů převzaty, aby zaujaly své místo při poznávání (odhalování, objasňování, vyšetřování) trestných činů
 - o př. kybernetické, chemické, fyzikální, psychologické
 - o konkrétním příkladem může být využití psychologických metod při výslechu svědka, který má poskytnout relevantní informace k vyšetřovanému trestnému činu, použití rentgenového záření ke kontrole podezřelé zásilky či ultrafialové záření použité k nalezení latentních stop
- specifické – vytvořené a využívané pouze v kriminalistice
 - o technické (př. trasologie, balistika, daktyloskopie)
 - o taktické (př. ohledání, výslech, konfrontace, **rekognice**)

¹² Srov. KONRÁD, Z.: *K procesu konstituování rekognice jako metody kriminalistické praxe a procesního úkonu v českém trestním řízení*. Policejní akademie ČR v Praze, 2008, str. 1 [online]

3 HISTORICKÝ VÝVOJ KONSTITUOVÁNÍ REKOGNICE

Prvním významným právním předpisem a zároveň pramenem, ze kterého jsem čerpala ve snaze nalézt kořeny, ze kterých dnešní institut rekognice vychází, je bezpochyby z.č. 119/1873 ř.z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního.

O identifikaci osob a věcí v dnešním slova smyslu můžeme hovořit, mimo některá další ustanovení, v souvislosti s § 168 odst. 1 z.č. 119/1873 ř.z., jehož znění bylo následující: *„Nastane-li potřeba, aby svědek seznal osoby neb věci, bud' tež mu příhodným způsobem představeny nebo předloženy; prvé však bud' svědek vybídnut, aby je zevrubně popsal a rozeznací známky jich pojmenoval.“* Tento paragraf je zařazen v kapitole XIII., o slyšení svědků, a týká se právě rekognice, nicméně v tehdejšímu pojetí. Lze myslím konstatovat, že již tato úprava, v jistém smyslu pokrokově, činí důraz na předchozí výslech svědka, v rámci kterého by měl poznávající svědek vypovědět o charakteristických znacích, na základě kterých bude danou osobu či věc poznávat. Tento požadavek byl do zákona zařazen s největší pravděpodobností ve snaze předcházet nahodilým označením osoby či věci a zajistit tak provedené identifikaci a jejímu výsledku větší důkazní sílu a současně s tím i věrohodnost.

Dalším ustanovením, které se v tehdejšímu trestním řádu věnuje identifikaci osob a věcí v rámci trestního řízení, je § 375 z.č. 119/1873 ř.z. *„Nalezne-li se u obviněného věc nějaká, jakož ze všeho se podobá, cizí, a nemůže-li neb nechce-li obviněný pověditi, či jest, a nepřihlásí-li se pak nikdo v přiměřené lhůtě, že jest jeho, má ji soudce vyšetřující tak popsat, aby ji vlastník mohl poznati, aby se však některé podstatné známky rozeznací zatajily a tím se vlastníkovu zůstavilo, by je na důkaz svého práva pojmenoval.“* Toto ustanovení se zabývá situací, kdy byla v souvislosti s trestným činem u obviněného nalezena cizí věc, a má být dle znění tohoto paragrafu identifikována osobou, která tvrdí, že je jejím vlastníkem. V souvislosti s tímto ustanovením hodnotím velmi pozitivně skutečnost, že zákonodárce trval na tom, aby údajný vlastník byl nucen popsat identifikační znaky nalezené věci tak, aby se vyloučila možnost, že si pouze hodlá přivlastnit věc cizí.

Nutno podotknout, že v této době byla rekognice, jak mimo jiné konstatuje ve své odborné práci Z. Konrád¹³, jak zákonodárci, tak samotnými kriminalisty v praxi, považována za druh výslechu a rovněž se pro ni vžil termín konfrontace k znovupoznání osoby nebo věci. Této skutečnosti odpovídá také fakt, že výše zmíněna identifikace osob a věci byla upravena v § 168 z.č. 119/1873 ř.z. současně s konfrontací jako druh výslechu svědka.¹⁴ S přihlédnutím k faktu, o jak hlubokou historii se jedná, nelze jistě (dle mého názoru) hrubou nepřesností panující ohledně výše zmíněného podřazení rekognice pod institut výslechu a konfrontace teoretikům ani kriminalistům pohybujícím se ve vyšetřující praxi vyčítat. Nápravu tohoto historického omylu však považuji za velmi důležitý počín v rámci kriminalistické teorie i praxe. Odlišnost podstat těchto jednotlivých úkonů se dá pouze velmi obtížně přehlédnout, o čemž bude více pojednáno v kapitole čtvrté této práce.

Rakouskou úpravu identifikace osob a věci v z.č. 119/1873 ř.z. komentuje a rozebírá ve svém díle nazvaném *Řízení trestní rakouské* F. Storch, přední představitel českého trestního práva, který svým dílem položil základy české trestní procesualistiky. Identifikaci osob či věci poznávajícím svědkem zde označuje jako uznání neboli rekognici (v němčině *Anerkennung* neboli uznání).¹⁵ Již v této době tak používá termín rekognice, ačkoli v samotné zákonné úpravě jsem tento pojem já osobně neobjevila. Ve svém díle se věnuje mimo jiné také osobě obviněného a konstatuje, že při výslechu této osoby může najít své uplatnění jak rekognice, tak konfrontace, a způsobem neumožňujícím pochybnost tak od sebe tyto dva pojmy odděluje, na rozdíl od zákonodárce, který nejenže pojem rekognice vůbec nepoužívá, ale nadto upravuje identifikaci osob a věci s konfrontací v jediném paragrafu a naznačuje tak jejich blízkou souvislost až totožnost. Zatímco termín rekognice nechává autor díla vyhrazen zejména pro identifikaci věcí, jež se váží k trestnému činu (např. mají sloužit k usvědčení obviněného), konfrontaci v souladu s komentovanou právní úpravou vymezuje jako procesní úkon k odstranění nesrovnalostí mezi výpověďmi svědků (§ 168 odst. 2,3) nebo výpovědí svědka a obviněného (§ 205) a tak již ve své době pojímá konfrontaci v souladu se současnou právní úpravou.¹⁶

¹³ KONRÁD, Z.: *K procesu konstituování rekognice jako metody kriminalistické praxe a procesního úkonu v českém trestním řízení*. Policejní akademie ČR v Praze, 2008, str. 4 [online]

¹⁴ Tamtéž, str. 5

¹⁵ STORCH, F.: *Řízení trestní rakouské díl II. částka I*. Praha: Nákladem Právnické jednoty v Praze, 1896, str. 210

¹⁶ Tamtéž, str. 217

Za pozornost jistě stojí fakt, že se ve výše zmíněných ustanoveních rakouského trestního řádu nikde nehovoří o pluralitě předváděných objektů, tudíž logickým výkladem musím dospět k závěru, že v této době byl při identifikaci osob či věci předváděn pouze jediný objekt určený ke znovupoznání. V tom spatřuji jeden z nejzávažnějších nedostatků tehdejší úpravy rekognice, neboť mnohost objektů považují za jednu z nejpodstatnějších zásad ovládajících provádění tohoto úkonu (samozřejmě až na výjimky jakou je např. identifikace mrtvé osoby). Tento fakt tedy napovídá, že rekognice musela od této doby projít ještě dlouhým a zásadním vývojem.

Výše rozebíraná rakouská právní úprava byla v českých zemích účinná až do roku 1950, kdy byl vydán z.č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním. Zatímco v předchozí právní úpravě byla rekognice upravena současně s konfrontací, zde jsou tyto dva instituty již odděleny, což osobně hodnotím velmi kladně, neboť jak již bylo naznačeno, konfrontaci již ze své podstaty nelze s rekognicí v žádném případě zaměňovat. Rekognice nicméně nadále zůstává zařazena v kapitolách o výsledku obviněného a svědka. Znění § 113 odst. 2 z.č. 87/1950 Sb je následující: „*Má-li se výsledkem zjistit totožnost nějaké osoby nebo věci, vyzve prokurátor svědka, aby ji popsali; teprve pak mu má být osoba nebo věc ukázána.*“ Obdobně je upravena identifikace osob či věci obviněným, a to v § 94 odst. 2 téhož předpisu. Nutno dodat, že termín rekognice jako takový, se v zákonné úpravě stále nevyskytuje a v tomto směru tedy kopíruje linii předcházející rakouské právní úpravy.

Tomu, že rekognice je v této době stále považována v souladu s předchozí úpravou za druh výsledku, napovídá i skutečnost, že v učební pomůcce *Základy kriminalistiky* z roku 1954¹⁷ se identifikace osob a věci samostatně vůbec nevyskytuje, na rozdíl od konfrontace a výsledku – tyto procesní úkony jsou zde detailně rozebrány, zejména pak výslech. Autoři zřejmě pokládali rekognici a výslech za tak úzce propojené instituty, že nepovažovali za nutné se rekognici věnovat samostatně a podrobněji.

Považuji za důležité upozornit na skutečnost, že ve znění výše zmíněných paragrafů týkajících se identifikace osob či věci, je používáno ve vztahu k poznávaným objektům opět, stejně jako v předchozí právní úpravě, jednotného čísla. Gramatický a logický výklad těchto ustanovení mi tedy nedává příliš velký prostor pro jinou interpretaci, než že v této době je stále při rekognici předváděn poznávající osobě pouze jeden objekt určený ke znovupoznání. Tato skutečnost mohla (a jsem přesvědčena, že se tak

¹⁷ NĚMEC B.: *Základy kriminalistiky*. Praha: Ministerstvo vnitra, Hlavní správa veřejné bezpečnosti, 1954

v určitých případech jistě i stalo) ve svém důsledku vést k mnoha nesprávným označením identifikované osoby či věci, ať už pod vlivem sugesce způsobené tím, že poznávající subjekt neměl „na výběr“, či úmyslně. Tento fakt však v této době zákonodárce kupodivu stále nezohledňuje, ačkoli nastíněná rizika jsou nabíledni.

Poměrně záhy, již v roce 1956, byl vydán z.č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním. Zatímco rekognice zůstává nadále systematicky zařazena do části předpisu týkající se výslechu obviněného a svědka, objevuje se mnou velmi vítaná a nadmíru podstatná změna v požadavku na počet objektů, které mají být přivzaty k objektu poznávanému. Dle znění § 102 odst. 3 a § 110 odst. 3, se identifikovaná osoba či věc má předvést „...zpravidla mezi několika osobami nebo několika věcmi téhož druhu.“ Přestože použitý výraz „několik“ nenaplnuje mou představu ohledně požadavků na právní jistotu, domnívám se, že není chybou tvrdit, že tato změna předznamenává pokrokovější cestu a přístup k rekognici prováděné v rámci trestního řízení, neboť se tímto požadavkem má předcházet nahodilému označení předvedené osoby či věci. Důkazní síla takto provedené identifikace tak logicky narůstá.

Trestní řád č. 141/1961, který je, samozřejmě s mnoha novelizacemi, účinný v našem právním řádu dodnes, nepřinesl ohledně úpravy identifikace osob a věcí žádné výraznější změny. Po prostudování jednotlivých ustanovení týkajících se rekognice mohu myslím konstatovat, že obsah těchto ustanovení, která se rekognici věnují, je prakticky totožný se zněním předchozího trestního řádu a rekognice jako procesní úkon je tedy nadále podřazena pod výslech (!). Nicméně tento fakt nelze pokládat za něco pozoruhodného, vezmeme-li v úvahu, že mezi oběma zákony tkví časová prodleva pouhých pěti let. Domnívám se, že to je příliš krátká doba na to, aby se vnímání a pojetí tohoto institutu posunulo zásadnějším směrem kupředu.

Proti znění zákonné úpravy se vymezil M. Protivínský ve své kapitole Rekognice v díle nazvaném Nástin základů kriminalistiky. Jako jeden z prvních autorů uvádí na pravou míru skutečnost, že rekognice neboli znovupoznání, je samostatným procesním úkonem a je tedy chybou zákonodárce a některých autorů odborných publikací pojmát tento institut jako zvláštní formu výslechu. Toto doposud obecně uznávané pojetí rekognice tak jasně odmítá a předznamenává pojetí nové, které však má být legalizováno až v roce 2001, a to velkou novelou trestního řádu. Poměrně detailně identifikaci znovupoznáním rozebírá a věnuje se mimo jiné jejímu cíli, významu a pravidlům, která by měla její provádění ovládat. V neposlední řadě se snaží vymezit podstatné odlišnosti rekognice od ostatních institutů, se kterými bývá někdy nesprávně

zaměňována.¹⁸ Ještě mnohem podrobněji pak rozpracovává institut rekognice ve svém díle *Rekognice v přípravném řízení*¹⁹, kde se na 183 stranách snaží čtenářům přiblížit tento procesní úkon ve všech jeho aspektech.

Tuto zásadní myšlenku, tedy odmítnutí faktu, že rekognice je jen zvláštní formou výslechu, potvrzuje rovněž J. Pješčak. Výslovně uvádí, že rekognice je „*samostatnou metodou kriminalistickéj praktickéj činnosti*“²⁰ a v souladu s Protivínským tak kritizuje zákonnou úpravu, která setrvává u původní a dlouho akceptované teze o propojení s výsledkem.

Nicméně dle mého názoru skutečně zásadní změnu v právní úpravě identifikace osob a věcí přinesla novela trestního řádu provedená z.č. 265/2001 Sb. s účinností od 1. 1. 2002. Touto novelizací byl do trestního řádu vnesen celý nový oddíl, nazvaný Některé zvláštní způsoby dokazování, kde je kromě rekognice upravena rovněž konfrontace, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě. V této době již pojem rekognice učebnice trestního práva běžně používají, což jen dokládá, jak vítanou změnu představuje zařazení tohoto pojmu rovněž do trestního řádu. Konečně se tak termín rekognice objevuje v právním předpisu jako označení pro identifikaci osob a věcí.

Dochází tedy k zásadnímu odklonu od zavedeného standardu zahrnovat v právní úpravě rekognici pod výslech obviněného či svědka. Nutno podotknout, že tento odklon zákonodárců od mnohaleté praxe byl vítanou změnou v pojetí těchto institutů, neboť rekognice a výslech mají mezi sebou nemálo podstatných odlišností, na základě kterých se dnes může zdát jejich velmi dlouhé historické propojení téměř nesmyslným. Problematice odlišení rekognice od ostatních institutů, se kterými bývala a do dnešního dne může někým být zaměňována, se podrobněji věnuji v kapitole čtvrté.

V současné době je rekognice upravena jako samostatný procesní úkon v § 104b TŘ, který se snaží v osmi odstavcích zachytit její nejpodstatnější aspekty s důrazem na některá základní pravidla, na jejichž dodržování je dle zákonodávce nutno bezvýhradně trvat. Znění § 104b TŘ je následující:

Odst. 1: „*Rekognice se koná, je-li pro trestní řízení důležité, aby podezřelý, obviněný nebo svědek znovu poznal osobu nebo věc a určil tím jejich totožnost. K provádění rekognice se vždy přibere alespoň jedna osoba, která není na věci zúčastněna.*“

¹⁸ PJEŠČAK J. a kol.: *Nástin základů kriminalistiky*. Praha: Univerzita Karlova, 1971

¹⁹ Srov. PROTIVÍNSKÝ M.: *Rekognice v přípravném řízení*. Praha: Ústav kriminalistiky PF UK, 1971

²⁰ Viz PJEŠČAK J. a kol.: *Kriminalistika*. Bratislava: Obzor, 1981, str. 260

- V prvním odstavci je nejprve vymezen účel tohoto procesního úkonu. Tento zákonodárcův postup považují za velmi zdařilý, neboť právě podstata a účel odlišuje konkrétní úkon (zde rekognice) od úkonů jiných²¹ (př. podstatou rekognice je znovupoznání osoby či věci za účelem jejich identifikace na rozdíl od vyšetřovacího pokusu, jehož podstatou je pokusná činnost směřující k ověření možnosti existence určitých skutečností/událostí).
- Dále je zde zmíněn požadavek přítomnosti nezúčastněné osoby, a to za účelem zajištění procesní správnosti provedení rekognice a zvýšení věrohodnosti dosažených výsledků. Jen pro úplnost považují za vhodné zmínit, že nezúčastněnou osobou by neměl být nikdo, kdo má jakkoli významný vztah k věci, v rámci které se rekognice provádí. To znamená, že vyloučení jsou potažmo všichni pracovníci daného vyšetřovacího útvaru a nezúčastněnou osobu musí povolát např. z jiného policejního odboru. To vše je vedeno snahou v maximální možné míře zajistit věrohodnost provedené rekognice.

Odst. 2: „*Podezřelý, obviněný nebo svědek, kteří mají poznat osobu nebo věc, se před rekognicí vyslechnou o okolnostech, za nichž osobu nebo věc vnímali, a o znacích nebo zvláštnostech, podle nichž by bylo možno osobu nebo věc poznat. Osoba nebo věc, která má být poznána, jim nesmí být před rekognicí ukázána.*“

- Odstavec druhý v sobě shrnuje dvě nadmíru podstatné zásady. Prvním pravidlem je nutnost předchozího výsledku poznávající osoby před provedením znovupoznávání aktů. Pokud nebude takový výsledek uskutečněn, nebude možné ověřit, zda osoba skutečně objekt znovupoznala, či zda jen hádala a pro obhajobu nebude příliš obtížné výsledek takto provedené rekognice před soudem znevěrohodnit.
- Zásada týkající se zákazu předchozího kontaktu poznávajícího subjektu a ztotožňovaného objektu je stejně tak podstatná, neboť nově vytvořená paměťová stopa by mohla zdiskreditovat dosažené výsledky obdobným způsobem jako při absenci předchozího výsledku (ne-li snáz).

²¹ Srov. PROTIVÍNSKÝ M.: *Rekognice v přípravném řízení*. Praha: Ústav kriminalistiky PF UK, 1971, str. 67

Odst. 3: „*Má-li být poznána osoba, ukáže se podezřelému, obviněnému nebo svědkovi mezi nejméně třemi osobami, které se výrazně neodlišují. Osoba, která má být poznána, se vyzve, aby se zařadila na libovolné místo mezi ukazované osoby. Jestliže osoba má být poznána nikoliv podle svého vzezření, ale podle hlasu, umožní se jí, aby hovořila v libovolném pořadí mezi dalšími osobami s podobnými hlasovými vlastnostmi.*“

- Tento odstavec se věnuje výhradně rekognici osob. Zákodárce zde zavádí požadavek minimálního počtu tří přibraných figurantů, když předchozí úprava (před novelou TŘ účinnou od roku 2002) obsahuje pouze požadavek, aby osoba či věc byla předvedena „*zpravidla mezi několika osobami nebo několika věcmi téhož druhu*“. Konkretizaci minimálního počtu přibraných objektů hodnotím velmi pozitivně, neboť se domnívám, že příliš neurčité pojmy v trestním řádu nejsou žádoucí a jsou v rozporu s požadavkem na právní jistotu.
- Dále je zde kladen důraz na vzhled figurantů, a to v tom ohledu, že přivzaté osoby by se neměly svým zevnějškem výrazně odlišovat od identifikované osoby²².
- V poslední řadě zde zákonodárce vymezuje povinnost orgánů činných v trestním řízení a jí odpovídající právo poznávané osoby, zvolit si libovolné místo mezi figuranty a pořadí, ve kterém se bude účastnit rekognice dle hlasu (v tomto případě je tento požadavek relevantní jen pro případ, pokud se rekognice dle hlasu bude chtít identifikovaná osoba zúčastnit s ohledem na zásadu zákazu sebeobviňování).

Odst. 4: „*Není-li možno ukázat osobu, která má být poznána, rekognice se provede podle fotografie, která se předloží podezřelému, obviněnému nebo svědkovi s obdobnými fotografiemi nejméně tří dalších osob. Tento postup nesmí bezprostředně předcházet rekognici ukázáním osoby.*“

- Odstavec čtvrtý obsahuje možnost alternativy k rekognici osob in natura, která má vždy přednost za předpokladu, že je možné ji provést, což potvrzuje, mimo jiné²³, Vrchní soud v Olomouci: „*V rozporu s tímto ustanovením (§ 104b odst. 4 tr.ř.) je provedení rekognice zaměřené na*

²² Srov. Usnesení Ústavního soudu ČR sp.zn.: II. ÚS 132/04 ze dne 15.6.2004

²³ Srov. také Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR sp.zn.: 5 Tz 2/85 ze dne 21.2.1985

*identifikaci obviněného svědkem podle fotografií v rámci hlavního líčení, jemuž je obviněný přítomen.*²⁴ Alternativou je tedy rekognice podle modelů, zde konkretizována jako rekognice dle fotografie. Požadavek na minimální počet přivzatých objektů zůstává zachován shodně s rekognicí in natura upravenou v odst. 3 tohoto paragrafu, což hodnotím velmi kladně, ačkoli jsem si vědoma hrozících praktických obtíží, neboť seskupit fotografie osob výrazně se neodlišujících od poznávaného objektu může být v některých případech stejně tak problematické jako nalézt figuranty k rekognici in natura.

- Poslední věta tohoto odstavce má zásadní procesní význam, neboť představuje jakousi výjimku z obecného zákazu opakování rekognice. V některých případech se stává, že znovupoznávaná osoba je zadržena až v pozdějším procesním stádiu a nejdříve tedy vyšetřujícímu orgánu nezbyvá než provést rekognici dle fotografií. Jediný požadavek, který je nutno dodržet, je zákaz, aby na sebe tyto dva znovupoznávací akty bezprostředně navazovaly. Domnívám se, že tento požadavek zákonodárce vyplývá ze snahy vyloučit možnost, že poznávající subjekt označí osobu nikoli z důvodu, že ji např. vnímal v souvislosti s trestným činem, ale protože ji znovupoznal ve srovnání s nově vytvořenou paměťovou stopou při předcházející rekognici provedené dle fotografie.

Odst. 5: „*Má-li být poznána věc, ukáže se podezřelému, obviněnému nebo svědkovi ve skupině věcí pokud možno téhož druhu.*“

- Tento požadavek na rekognici věcí se nepatrně liší od rekognice osob, neboť zde schází konkrétní číselný údaj o počtu věcí, které musí být předloženy společně s věcí poznávanou. Skupina věcí je neurčitý pojem. Za použití systematického a logického výkladu a dále analogie (která je v trestním právu procesním přípustná) jsem dospěla k názoru, že pojem „skupina“ představuje nejméně tři další objekty. Vezmeme-li totiž v úvahu § 129 a § 129a TZ pojednávající o organizované zločinecké skupině a teroristické skupině, v obou těchto případech stanovuje zákonodárce pro naplnění pojmu společenství minimálně tři lidí. Domnívám se tedy, i přes

²⁴ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, sp.zn.: 6 To 12/2009 ze dne 29.10.2009

značnou skutkovou odlišnost obou pojmů od pojmu „skupina věcí“ v rámci rekognice, že osoba provádějící rekognici má v tomto případě povinnost přibrat nejméně tři další objekty (tzn. celkem minimálně čtyři předložené věci). Ve prospěch mého názoru hovoří i M. Protivínský ve svém článku Vady rekognice a jejich procesní důsledky²⁵ a rovněž P. Šámal v komentáři k TR²⁶.

- Za zmínku stojí zákonodárcem použitá formulace „pokud možno téhož druhu“, jež evokuje jistou míru benevolence, a to jistě ospravedlnitelné s ohledem na charakter rekognice věcí, kdy není vždy snadné nalézt odpovídající množství vhodných přivzatých objektů, a to zejména v případech, kdy je daná věc určitým způsobem specifická (kauzy kradených uměleckých děl apod.).
- P. Šámal ve svém komentáři k TR²⁷ správně podotýká, že toto ustanovení nepřipouští výslovně znovupoznání věcí dle fotografie, jak činí zákonodárce pro rekognici osob v předchozím odstavci 4. Nicméně se domnívám, že absence této výslovné úpravy nebrání v praxi tomu, aby rekognice věci byla provedena rovněž podle fotografie za předpokladu, že zachycuje veškeré podstatné identifikační znaky, na základě kterých se má identifikace uskutečnit.

Odst. 6: „*Pro rekognici jinak platí ustanovení o výpovědi obviněného a svědka.*“

- Dovoluji si tvrdit, že znění tohoto ustanovení má původ v historii, neboť již v pojednání o historickém vývoji rekognice (viz výše) jsem hovořila o skutečnosti, že rekognice byla dlouhou dobu vnímána jako druh výslechu. Není se tak čemu divit, že i v novodobém právním řádu je rekognice s výpovědí propojena alespoň do té míry, jakou nám předkládá znění tohoto odstavce.
- Každé ustanovení, které má v souladu s tímto odstavcem analogicky platit i pro rekognici, musí být vykládáno s ohledem na charakter tohoto proceního úkonu a jeho zvláštnosti oproti výslechu (či výpovědi). Jako příklad uvedu ustanovení § 92 odst. 1 TR, jehož věta druhá zní: „*Obviněný nesmí být*

²⁵ PROTIVÍNSKÝ M.: *Vady rekognice a jejich procesní důsledky*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 1997, č. 2, str. 12

²⁶ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 1545

²⁷ Tamtéž

žádným způsobem donucován k výpovědi nebo k doznání.“ Domnívám se totiž, že tuto větu můžeme vztáhnout na rekognici pouze do té míry, že obviněný, pokud je v postavení poznávaného objektu, nemá povinnost aktivně se rekognice účastnit (tzn. projít se po místnosti, promluvit, otočit se apod.). Nicméně má povinnost strpět úkon rekognice v případě, kdy jeho procesní role spočívá pouze v pasivním „předvedení“ před poznávající subjekt.

Odst. 7: „Podle povahy věci lze rekognici provést tak, aby se poznávající osoba bezprostředně nesetkala s poznávanou osobou. Provádí-li se rekognice za účasti osoby mladší než osmnáct let, užije se přiměřeně § 102. Rekognici za přítomnosti svědka, jehož totožnost se utajuje z důvodů uvedených v § 55 odst. 2, lze za podmínek utajení jeho podoby a osobních údajů provést, pokud je svědek poznávající osobou.“

- Zaujmout roli poznávající osoby v rekognici v rámci trestního řízení může pro některé jedince znamenat tak výrazné riziko, že se odmítnou procesního úkonu účastnit. To může v některých případech představovat značkou komplikaci ve vyšetřovacím procesu a v krajním případě i zmaření celého vyšetřování, neboť orgány činné v trestním řízení nemají např. dostatek jednoznačných důkazů. Pro takové případy existuje institut tzv. skryté rekognice²⁸, jejímž cílem je zmíněným nepříznivým důsledkům předcházet. Dle mého názoru toto ustanovení tedy přirozeně dopadá zejména na rekognici osob in natura a na možnost provedení tohoto úkonu přes tzv. jednosměrné zrcadlo umístěné mezi jasně osvětlenou místností, kam je přivedena poznávaná osoba spolu s přivzatými figuranty a tmavou místností, kde se nachází poznávající subjekt současně s několika dalšími osobami, jakými jsou např. vyšetřovatel, právní zástupce, nezúčastněná osoba, případně soudce a další osoby, které jsou oprávněné být procesnímu úkonu přítomny. Z místnosti, kde se nesvítlí lze pak pozorovat osoby v místnosti druhé, zatímco zde umístěné osoby mohou v zrcadle spatřit skutečně jen vlastní odraz.
- Další věta komentovaného odstavce dopadá na situace, kdy se úkonu účastní osoba mladší osmnácti let. Pro tyto případy platí zvláštní pravidla

²⁸ Srov. JELÍNEK J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 433

podrobněji rozebrána v § 102 TR. Jedná se o souhrn opatření cílených na ochranu mladistvého účastníka rekognice. Orgán činný v trestním řízení má například povinnost v takovém případě přibrat k úkonu zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo jinou vhodnou osobu (domnívám se, že takovou osobou míní zákonodárce např. dětského psychologa) a zároveň je tu možnost přibrat k úkonu také rodiče mladistvého. Všechny tyto osoby jsou oprávněny navrhnout ukončení rekognice, pokud mají za to, že s ohledem na psychický stav mladistvého je to nezbytně nutné.

- Poslední věta tohoto odstavce mívá na případy, kdy má jako poznávající osoba figurovat svědek s utajenou totožností a odkazuje na § 55 odst. 2, kde se podrobněji stanoví, za jakých podmínek se jeho podoba a totožnost utajuje.

4 CHARAKTER REKOGNICE

K úplnému vymezení rekognice dle mého názoru nepostačí pouhé konstatování její psychologické podstaty a cíle, který sleduje, přestože popis těchto definičních znaků je nezbytným předpokladem pro její celistvou charakteristiku. Shledávám tedy pro úplnost své práce nezbytným charakterizovat rekognici ve všech jejích aspektech, a proto se v následujících odstavcích zaměřím na neodkladnost a neopakovatelnost jako dvě podstatné a neodmyslitelné vlastnosti rekognice a dále se pokusím vystihnout základní odlišnosti, jež panují mezi rekognicí a dalšími obdobnými instituty trestního procesního práva, neboť se domnívám, že právě ty znaky, které rekognici odlišují od těchto institutů, ji velmi výstižně definují.

4.1 NEODKLADNOST A NEOPAKOVATELNOST REKOGNICE

Ne v každém případě je rekognice neodkladným úkonem ve smyslu § 160 odst. 4 TŘ, neboť aby mohl být tento úkon oprávněně považován za neodkladný, musí vyhovovat kritériím stanoveným v tomto paragrafu, který zní: „*Neodkladným úkonem je takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání.*“. Takovým případem může být např. situace, kdy je nezbytně nutné identifikovat zadrženou podezřelou osobu, neboť musí být bezodkladně rozhodnuto, zda bude zahájeno trestní stíhání, či bude zadržený propuštěn²⁹ a nejsou k dispozici žádné jiné důkazy, které by odůvodňovaly zahájení trestního stíhání³⁰.

Pakliže se vyšetřující orgán domnívá, že rekognice v konkrétním případě splňuje předpoklady pro to, aby byla provedena jako neodkladný úkon dle § 160 odst. 4 TŘ, je nutné informovat o této skutečnosti státního zástupce, jehož role poté spočívá v podání návrhu soudci, aby se tohoto úkonu zúčastnil v souladu s § 158a TŘ.³¹

Neopakovatelnost jako charakteristický znak rekognice je poněkud složitější problematikou, která zasluhuje dle mého názoru detailnější rozbor. Rovněž (taktéž jako u neodkladnosti) platí, že rekognice nemusí být vždy za všech okolností

²⁹ STRAUS J. a kol.: *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, str. 161

³⁰ Srov. Usnesení Vrchního soudu v Olomouci sp.zn.: 1 To 29/2002 ze dne 22.3.2002

³¹ Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 21.4.2009, o plnění úkolů v trestním řízení, čl. 33 odst. 5 [online]

neopakovatelným úkonem, ve většině případů tomu nicméně skutečně tak je. V rámci trestního řízení nastávají situace, kdy je nad míru důležité na jediném a neopakovatelném provedení tohoto úkonu bezvýhradně trvat. Je neoddiskutovatelným faktem, že při první rekognici zákonitě vznikne v paměti poznávající osoby nový obraz (paměťová stopa) předvedených objektů, jenž může mít dozajista vliv na rekognici, která by byla případně provedena následně. Poznávající subjekt by totiž snadno mohl označit osobu, kterou spatřil při první rekognici, aniž by se nutně muselo jednat o tutéž osobu, kterou vnímal při kriminalistické události, která má být rekognicí objasněna. Taková nově vytvořená paměťová stopa však není na překážku například v situacích, kdy má být zjištěna totožnost osoby, která ztratila paměť a nedá se tedy jiným způsobem určit její identita nebo např. při identifikaci neznámého mrtvého.³²

Jak uvádí J. Brázda ve svém článku³³, i přes poněkud jednoznačné názory odborníků³⁴, kteří se shodují na tom, že rekognice *in natura*, pokud se jedná o znovupoznání osob, které mají souvislost s kriminalisticky relevantní událostí (jako příklad může sloužit rekognice s cílem označit pachatele TČ), je úkonem neopakovatelným, v praxi často dochází k situacím, které s těmito závěry nekorespondují. Poměrně často se stává, že po provedené rekognici a označení konkrétní osoby poznávajícím subjektem, se všechny předváděné objekty odeberou pryč a ihned nastoupí skupina nových objektů, přičemž osoba označená v první rekognici je jediná, která zůstává ve skupině nezměněna. Logickým úsudkem lze dojít k závěru, že v mnoha takových případech by dozajista poznávající subjekt označil danou osobu i podruhé, nicméně příčinou takového označení by mohla být nová paměťová stopa vytvořená v předcházejícím znovupoznávacím aktu, nikoli skutečnost, že je to doopravdy osoba, kterou vnímal v souvislosti s trestným činem.³⁵

Důsledkem jsou požadavky, které klade zákonodárce na průběh rekognice a jež v sobě odrážejí projev výše zmíněného charakteru neopakovatelnosti úkonu. Jedním z těchto požadavků je povinnost orgánů činných v trestním řízení vyjádřená v § 104b odst. 1 TŘ, a to přibrat k rekognici nezúčastněnou osobu, jež má představovat garanci řádného průběhu úkonu a zajistit tak věrohodnost dosažených výsledků v rámci soudního hodnocení důkazů. Dalším požadavkem je zákaz, aby poznávajícímu subjektu

³² TIPLICA M. a kol.: *Kriminalistická taktika*. Praha: Policejní akademie ČR, 1997, str. 94

³³ BRÁZDA J.: *Je rekognice „in natura“ opakovatelný, nebo neopakovatelný úkon?*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2013, č. 10, str. 41-43

³⁴ Srov. Tamtéž, str. 94

³⁵ BRÁZDA J.: *Je rekognice „in natura“ opakovatelný, nebo neopakovatelný úkon?*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2013, č. 10, str. 41

byl před provedením rekognice ukázán poznávaný objekt, a to ze zřejmých důvodů, které již byly nastíněny výše (hrozba vytvoření nové a tedy nežádoucí paměťové stopy).

Výjimku z obecného výše nastíněného pravidla neopakovatelnosti rekognice tvoří případy, kdy je možné po rekognici provedené dle fotografií provést rekognici in natura. Tuto situaci upravuje § 104b odst. 4 TŘ: *„Není-li možno ukázat osobu, která má být poznána, rekognice se provede podle fotografie, která se předloží podezřelému, obviněnému nebo svědkovi s obdobnými fotografiemi nejméně tři dalších osob. Tento postup nesmí bezprostředně předcházet rekognici ukázáním osoby.“* Ze znění tohoto paragrafu nadmíru jasně vyplývá, že tento postup je možný, nicméně nesmí k oběma úkonům dojít bezprostředně po sobě³⁶ a samozřejmě bude tato forma opakování znovupoznávacího aktu muset být zohledněna soudem při hodnocení důkazů.³⁷ Bude nutno přihlédnuto zejména k délce prodlevy, která mezi oběma zmíněnými úkony uplynula a k dalším skutečnostem, které soud bude považovat pro daný případ za relevantní.

M. Protivínský je toho názoru, že k opakované rekognici by docházet nemělo a existují jen opravdu výjimečné situace, kdy lze k tomuto postupu přistoupit, např. když fotografie poznávaného objektu je zastaralá.³⁸ Já se domnívám, že k opakování rekognice by se měly orgány činné v trestním řízení uchýlovat skutečně jen v nejnutnějších případech a situacích, které si takové opakování žádají a kde není další znovupoznávací úkon na překážku věrohodnosti. Obdobného názoru je i J. Brázda³⁹, který uvádí: *„Dle mého názoru trestní řád v této kogentní normě zcela zřejmě stanoví, že rekognice je neopakovatelný úkon, neboť přímo uvádí, že „osoba nebo věc, která má být poznána, nesmí být poznávající osobě před rekognicí ukázána“, a dále: „Ze shora uvedeného je zřejmé, že rekognice osob in natura je neopakovatelný úkon a jeho případné opakování zmaří rekognici jako důkaz v trestním řízení.“*

Já osobně neodmítám tuto opakovanou rekognici tak striktně, neboť se domnívám, že pokud mezi rekognicí provedenou dle fotografií a následnou rekognicí in natura uplynulo dostatek času (př. několik měsíců), měla by být rekognice in natura provedena, neboť by tento druh znovupoznání měl být vždy upřednostněn (§ 104b odst. 4 TŘ).

³⁶ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 6 Tdo 675/2016 ze dne 16.6.2016, bod 32

³⁷ BRÁZDA J.: *Je rekognice „in natura“ opakovatelný, nebo neopakovatelný úkon?* Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2013, č. 10, str. 43

³⁸ PROTIVÍNSKÝ M.: *Vady rekognice a jejich procesní důsledky*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 1997, č. 2, str. 16

³⁹ BRÁZDA J.: *Je rekognice „in natura“ opakovatelný, nebo neopakovatelný úkon?* Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2013, č. 10, str. 42,43

Domnívám se však, že by z hlediska objektivit pro rekognici in natura měly být přivzaty tytéž objekty, které byly předvedeny na fotografiích při rekognici první. Obávám se však, že to nebude v praxi vždy možné.

4.2 ZVLÁŠTNOSTI OPROTI JINÝM KRIMINALISTICKÝM INSTITUTŮM

Domnívám se, že komparace s některými dalšími základními procesními instituty trestního práva je jeden ze základních a velmi účinných způsobů jak přispět k ucelené definici rekognice. Neboť celkový obraz jakéhokoli institutu dotváří nejen jeho pozitivní vymezení za pomoci jeho základních poznávacích znaků, nýbrž také rozdíly v jeho základní podstatě od podstat procesních úkonů odlišného charakteru.

V této kapitole jsem se zaměřila především na odlišení rekognice od některých ze zvláštních způsobů dokazování, které novela z roku 2001 uceleně upravila ve třetím oddílu hlavy páté věnované právě dokazování a které by mohly vyvolávat nebezpečí záměny s rekognicí. Oněmi důkazními prostředky, které v následujících odstavcích podrobuji komparaci s rekognicí, jsou výslech, konfrontace a vyšetřovací pokus. Na závěr kapitoly jsem ještě podrobila srovnání rekognice s expertizou, neboť se domnívám, že je to vhodné zejména s ohledem na jejich společnou podstatu, kterou je identifikace.

4.2.1 REKOGNICE A VÝSLECH

Rekognice je z psychologického hlediska znovupoznáním, neboť poznávající subjekt srovnává uchovanou paměťovou stopu zachycující dříve vnímaný objekt se současným vjemem předvedených objektů, zatímco výslech svou podstatou představuje reprodukci, tedy opakování něčeho dříve poznávaného, vyslechnutého či zažitého⁴⁰. S tím souvisí skutečnost, že rekognici nelze bez opětovného vnímání poznávaného objektu vůbec provést, neboť pokud osobě nejsou předvedeny žádné objekty, mezi kterými by mohla znovupoznat ten dříve vnímaný, samotná existence paměťové stopy je bezpředmětná. K výslechu nic takového třeba není, neboť vyslýchaná osoba pouze vyslychajícímu předává informace, které má v paměti uložené.

Zatímco neodkladnost může být společným znakem obou z těchto institutů, ze své podstaty neopakovatelným úkonem je pouze rekognice. Naopak, opakování výslechu je

⁴⁰ viz např. *Slovník spisovného jazyka českého V*. Praha: Academia, 1989, str. 51

standardním a mnohdy také žádoucím jevem kriminalistické praktické činnosti. Oproti tomu opakovaná rekognice nemá (až na výjimky) prakticky žádnou důkazní sílu, neboť v takovém případě je již poznávající subjekt ovlivněn předchozím znovupoznáním, kterého se jako identifikující účastnil.

Další rozdíl spočívá v počtu osob, které se daného úkonu účastní. U výsledku bude zpravidla přítomen pouze vyslýchaný a vyšetřovatel, popř. další osoby jako právní zástupce vyslýchaného obviněného. Rekognice se účastní nejen poznávající osoba a vyšetřovatel, nýbrž také všechny předvedené osoby (pokud se tedy samozřejmě jedná o identifikaci osob), nezúčastněná osoba, a v některých případech také soudce, rodiče identifikující osoby, orgán sociálně-právní ochrany dětí a jiné osoby, v závislosti na charakteru prováděného úkonu.

Poslední podstatnou odlišností je fakt, že rekognice je poměrně specifickým úkonem v tom ohledu, že je prováděna s přesně určeným konkrétním úmyslem, a to identifikovat předvedený objekt, ať už jím je osoba či věc. U výsledku oproti tomu nemusí být předem vůbec jasné, jaké informace může vyslýchaná osoba poskytnout, kterým směrem se pak může výslech ubírat a na které informace se zaměřit.^{41,42}

Teoreticky i prakticky zajímavá situace může nastat v případě, že osoba, která byla svědkem trestného činu, „znovupozná“ pachatele trestného činu v náhodně vzniklé situaci např. se potkají v obchodě. V takovém případě se logicky nemůže jednat o rekognici, ačkoli psychologickou podstatou zmíněného aktu bylo právě znovupoznání. Důkazním prostředkem v takovém případě bude následný výslech svědka, který bude vypovídat o situaci, ve které pachatele znovupoznal.⁴³

Někteří odborníci z oboru psychologie⁴⁴ jsou toho názoru, že člověk je schopen reprodukovat v mnohem menší míře než znovupoznávat, což mne vede k logickému závěru, že pokud existuje možnost rekognici provést, za více či méně znevýhodněných podmínek či za cenu vynaložení větší míry úsilí orgánů činných v trestním řízení, měla by být vždy provedena. V souladu s tímto názorem bude totiž výsledek tohoto úkonu přesnější a tedy cennější (ať už pro procesní dokazování v řízení před soudem či pro další směřování vyšetřování) než např. jen pouhý popis pachatele v rámci výsledku

⁴¹ MUSIL J., KONRÁD Z., SUCHÁNEK J.: *Kriminalistika 2.vyd.* Praha: Beck, 2004, str. 346

⁴² PROTIVÍNSKÝ M.: *Rekognice v přípravném řízení.* Praha: Ústav kriminalistiky PF UK, 1971, str. 59 a násl.

⁴³ Tamtéž, str. 61

⁴⁴ ČÍRTKOVÁ L., PORADA V.: *Paměťové stopy v kriminalistické teorii a forenzně psychologických aplikacích – Soudní inženýrství, časopis pro soudní znalectví v technických a ekonomických oborech, č. 3, ročník 16 – 2005, str. 165 [online]*

svědka. Ne každý člověk je schopen popsat objektivně znaky jiné osoby tak, aby bylo podle tohoto popisu možné určit její totožnost. Mnohem snazší je logicky „znovupoznat“ takovou osobu mezi ostatními objekty v rámci rekognice a vyšetřující orgány by tuto skutečnost měly mít v rámci každého vyšetřování na zřeteli.

Tezi o odlišnosti těchto dvou procesních úkonů potvrzuje rovněž nepřímo Ústavní soud, když říká: „... *Posléze před obecným soudem prováděný výslech jmenované svědkyně sice přirozeně nemá v dílčí části týkající se identifikace stěžovatele kvalitu důkazního prostředku rekognicí ve smyslu § 104b tr. řádu, ...*“⁴⁵ Je zcela zjevné, že Ústavní soud institut výslechu a rekognice zcela správně odlišuje.

Předběžný výslech

Považuji za důležité zmínit se v této souvislosti o tzv. předběžném výslechu, jež je zakotven v § 104b odst. 2 TR. „*Podezřelý, obviněný nebo svědek, kteří mají poznat osobu nebo věc, se před rekognicí vyslechnou o okolnostech, za nichž osobu nebo věc vnímali, a o znacích nebo zvláštnostech, podle nichž by bylo možno osobu nebo věc poznat. ...*“. Orgán, který rekognici provádí, je povinen před samotným znovupoznávacím aktem vyslechnout poznávající subjekt ohledně základních rysů a znaků osob či věcí, které si v souvislosti s vnímaným objektem zapamatovala a na základě kterých hodlá daný objekt identifikovat. Tento výslech by měl svým účelem přispívat k důvěryhodnosti dosažených výsledků a zabránit náhodným označením ze strany subjektu. Samotná nutnost předběžný výslech provést je neoddiskutovatelná, neboť ji zákonodárce po novele č. 265/2001 Sb. přímo zakotvil v citovaném odstavci § 104b upravujícím procesní pravidla pro provádění rekognice. Podrobnější výklad věnuji předběžnému výslechu v páté kapitole pojednávající o zásadách provádění rekognice.

4.2.2 REKOGNICE A KONFRONTACE

Konfrontací se rozumí procesní úkon, při kterém se postaví dvě osoby tváří v tvář jedna druhé, a to za účelem odstranění rozporů v jejich výpovědích.⁴⁶ Upravuje ji § 104a TR jako další ze zvláštních způsobů dokazování.

Rekognice a konfrontace byly historicky poměrně dlouhou dobu vnímány společně jako jeden procesní úkon, neboť rekognice byla pojímána jako konfrontace ke

⁴⁵ Usnesení Ústavního soudu ČR sp.zn.: III. ÚS 542/05 ze dne 7.3.2006

⁴⁶ Srov. JELÍNEK J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 431

znovupoznání osob a věcí. Domnívám se, že o to víc je podstatné zde uvést některé základní odlišnosti, které mezi těmito dvěma instituty panují, přestože byly tak dlouhou dobu odbornou teorií i praxí opomíjeny.

Podobně jako u rozlišení rekognice od výslechu, kterému věnuji pozornost v předchozí podkapitole, odděluje tyto dva instituty jejich rozdílná psychologická podstata. Zatímco konfrontace je založena na reprodukci dříve vnímaného (obdobně jako výslech), podstatou rekognice je, jak již bylo několikrát řečeno, znovupoznání.

Dalším základním rozdílem, který vyplývá rovněž ze samotné podstaty obou procesních institutů, je počet osob, které jsou při provádění úkonu přítomny. Při konfrontaci jsou proti sobě postaveny tváří v tvář vždy dvě osoby, jejichž výpovědi si v něčem odporují a je tedy nezbytné pokusit se tímto způsobem tyto rozpory odstranit a případně získat další informace, jež by mohly sloužit jako návod pro směřování dalšího postupu vyšetřujících orgánů. Těmito osobami mohou být obviněný a spoluobviněný, obviněný a svědek či dva svědci navzájem. U rekognice oproti tomu jako hlavní osoba figuruje pouze jeden poznávací subjekt (osoba, která dříve vnímala poznávaný objekt rekognice).

Konfrontace je odvislá od skutečnosti, že obě konfrontované osoby vnímaly v minulosti stejnou událost, osobu, či jinou skutečnost, ale obě ji reprodukují odlišně. Naproti tomu při rekognici je sice základním předpokladem, že poznávající subjekt dříve vnímal poznávaný objekt, není už ale podmínkou, aby také poznávaný objekt dříve vnímal osobu, která ho identifikuje (ve skutečnosti si pachatel v mnoha případech není svědkovy přítomnosti vůbec vědom). Tento vztah tedy není oboustranný, jako je tomu u konfrontace.

Jak bylo již nastíněno výše, konfrontace by měla sloužit k odstranění rozporů ve výpovědích dvou osob, při provádění tohoto úkonu se tedy předpokládá aktivita na obou zúčastněných stranách. Pro rekognici je stanoven požadavek přesně opačný, a to že identifikovaný objekt se má chovat naprosto neutrálně, stejně jako ostatní přivzaté objekty, a aktivitní jednání objektu je žádoucí pouze na přímý pokyn (např. pokud poznávající osoba požádá, aby předvedené osoby promluvily, či se otočily).

§ 104a odst. 7 TŘ stanoví, že konfrontace se provádí zásadně jen v řízení před soudem, což je další skutečnost, která odlišuje konfrontaci od rekognice. Rekognici je možno (a v praxi tomu tak většinou také bývá) provést již ve fázi vyšetřování, v některých případech dokonce před zahájením trestního stíhání samého, pokud je

rekognice jediný způsob, jak co nejrychleji dospět k rozhodnutí, zda má být zadržena osoba propuštěna, či nikoli.

Pokud je nutné v určitém případě provést rekognici i konfrontaci, vždy bez výjimky musí rekognice konfrontaci předcházet, a to ze zřejmých důvodů (rekognice by byla po provedené konfrontaci znehodnocena, neboť by poté např. obhajoba mohla argumentovat tím, že poznávající označil danou osobu za pachatele pouze proto, že se setkali při provádění konfrontaci).⁴⁷

Ačkoli pro mnoho osob, které mají působit v pozici poznávajícího subjektu, mají ze své role a zejména z následků, které by z toho mohly plynout („odveta“ označeného pachatele) obavy, konfrontace může mít na psychiku účastníci se osoby ještě mnohem podstatnější dopad⁴⁸, neboť již ze samotné podstaty tohoto úkonu vyplývá, že konflikt je jeho základním kamenem. Jen obtížně si lze představit konfrontaci, kdy obviněný a svědek vypovídají rozdílně, vina obviněného je založena z velké části právě na výpovědi tohoto svědka, a tento úkon by měl proběhnout bez vypjatých situací a negativních dopadů na psychiku svědka.

4.2.3 REKOGNICE A VYŠETŘOVACÍ POKUS

Odlišit rekognici od vyšetřovacího pokusu může být poněkud složitější než u předchozích procesních úkonů. Důvodem je skutečnost, že oba tyto instituty mohou obsahovat (a mnohdy také skutečně obsahují) některé společné prvky, jež mohou být v určitých situacích důvodem k jejich záměně. Tím, co oba instituty spojuje, je skutečnost, že jak při rekognici, tak při vyšetřovacím pokusu, se uměle navozují určité podmínky, za kterých je poté daný úkon prováděn. Zatímco však u rekognice se tyto podmínky mají v souladu s jejím cílem co nejvíce podobat těm, za kterých byl skutečně poprvé objekt vnímán a dále se nemění, u vyšetřovacího pokusu je přímo žádoucí tyto podmínky v průběhu úkonu měnit a sledovat tak vliv té které podmínky na sledované skutečnosti, jež jsou předmětem experimentu.

Samotnou definici vyšetřovacího pokusu nám předkládá V. Prerad ve svém díle *Vyšetřovací experiment*⁴⁹. „*Vyšetřovací experiment je vyšetřovací úkon, který spočívá*

⁴⁷ PROTIVÍNSKÝ M.: *Rekognice v přípravném řízení*. Praha: Ústav kriminalistiky PF UK, 1971, str. 63 a násl.

⁴⁸ Tamtéž, str. 64

⁴⁹ PRERAD, V.: *Vyšetřovací experiment*. Praha: Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, str. 18

v provedení pokusů a zkoumání v uměle vytvořených a systematicky měněných podmínkách s cílem prověrky existujících a získání nových důkazů, prověrky verzí o možnosti nebo nemožnosti existence faktů, událostí, jevů v určitých podmínkách a určitým způsobem, majících význam pro vyšetřovaný případ a zjištění okolností napomáhajících ke spáchání trestného činu.“ Více než zdařile se zde autor vypořádal s dvěma protichůdnými proudy názorů odborníků, z nichž jedni považovali za podstatu vyšetřovacího pokusu rekonstrukci určitých podmínek souvisejících se spácháním vyšetřovaného trestného činu, a druzí pokusnou činnost. Z výše uvedené citace vyplývá, že V. Prerad se přiklonil k tezi, že podstatou vyšetřovacího pokusu je právě pokusná činnost. Mně nezbyvá než tomuto názoru přisvědčit, neboť se obdobně jako autor domnívám, že pouhá rekonstrukce podmínek, za nichž určitá kriminalisticky relevantní událost proběhla, nepostačí k tomu, aby pokryla podstatu vyšetřovacího experimentu. Je zapotřebí tyto podmínky obměňovat, prověřované skutečnosti v těchto obměňovaných podmínkách provádět a poté pozorovat a vyhodnotit výsledky celého pokusu. Rovněž jako u ostatních komparovaných procesních úkonů představuje podstata jeden ze základních rozlišovacích prvků od rekognice, neboť jak již bylo několikrát zmíněno, podstatou rekognice je psychický proces znovupoznání, na rozdíl od úkonů ostatních.

Dalším důležitým dělicím kritériem je cíl, který daný procesní úkon sleduje (tedy jeho předmět). Vyšetřovací pokus je prováděn za uměle vytvářených podmínek a slouží k prověření dosud zjištěných faktů či k získání poznatků nových. Ověřuje se jím tedy např. skutečnost, zda se určitá událost mohla stát tak, jak ji popisuje svědek, nebo zda svědek mohl za daných podmínek bezpečně rozpoznat osobu, kterou označil za pachatele. Účelem rekognice je identifikovat osobu či věc, která je relevantní pro vyšetřovaný trestný čin. Pokud se tedy pouze navozují podmínky, které panovaly v době spáchání trestného činu, a následně v těchto podmínkách probíhá rekognice pouze za účelem identifikace, v žádném případě se nejedná o vyšetřovací pokus.

Jedním z nejzásadnějších rozdílů je podle mého názoru skutečnost, že zatímco k úkonům spojeným s vyšetřovacím pokusem nesmí být obviněný (ani podezřelý, poškozený a svědek, který má právo odmítnout výpověď dle § 100 TR) nucen, k pasivní účasti na rekognici donucován být může.

Zatímco vyšetřovací pokus je v mnoha případech nutné a účelné několikrát opakovat za různě měněných podmínek, rekognice, jak již bylo zmíněno několikrát, je úkon ze své podstaty neopakovatelný.

Fakt, který by v určitých případech mohl působit matoucím dojmem, je ten, že vyšetřovací pokus může být, pokud je to účelné a vhodné, proveden také před rekognicí (v případech, kdy se prověřuje, zda je vůbec smysluplné rekognici provádět⁵⁰) či po ní (pokud se ověřují její výsledky).⁵¹

4.2.4 REKOGNICE A EXPERTIZA

Rekognice a expertiza, neboli také znalecká identifikace, jsou si (na rozdíl od ostatních výše zmíněných institutů) blízké zejména svou podstatou, kterou je u obou porovnávaných úkonů identifikace určitého objektu.

Zatímco však při rekognici provádí identifikaci znovupoznáním osoba, která svými smysly dříve vnímala poznávaný objekt a je tedy jako poznávající subjekt nezastupitelná⁵², znaleckou identifikaci může provádět kterýkoli znalec, který má k dispozici potřebné odborné znalosti a relevantní informace k tomu, aby zkoumání provedl.

S tím souvisí další skutečnost, jež oba zmíněné procesní úkony odlišuje, a to že při rekognici probíhá identifikace prostřednictvím paměťové stopy ve vědomí poznávajícího subjektu, zatímco znalec využívá pro ztotožnění objektu jeho hmotné zachycení (př. identifikace člověka podle otisků prstů zanechaných na místě činu dle jím poskytnutých vzorků). Dle Nejvyššího soudu⁵³ „*Účelem znaleckého posudku podle § 105 tr. ř. je objasnění skutkových okolností na základě odborných znalostí v příslušném odboru [sic!].*“ Znalec je tudíž na rozdíl od subjektu rekognice ve své procesní roli zastupitelným znalcem jiným, neboť podstatné jsou jeho odborné znalosti a nikoli on jako konkrétní osoba. S tím souvisí také možnost vznést proti osobě znalce námítky, které budou dle § 105 odst. 3 TŘ posléze posouzeny státním zástupcem (v přípravném řízení) či předsedou senátu (v řízení před soudem). Vzhledem k subjektu rekognice taková možnost v zákoně zakotvena není, ačkoli pokud se kupříkladu obviněný domnívá, že svědek vypovídal křivě (lživě označil jeho osobu při znovupoznávacím aktu), může tuto skutečnost namítnout v rámci svého vyjádření v řízení před soudem.

⁵⁰ Srov. KONRÁD, Z., VESELÁ, J.: *Rekognice*. Praha: Policejní akademie ČR, 2008, str. 49

⁵¹ Tamtéž, str. 65 a násl.

⁵² MUSIL J., KONRÁD Z., SUCHÁNEK J.: *Kriminalistika 2.vyd.* Praha: Beck, 2004, str. 346

⁵³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 10 Tz 29/65 ze dne 7.5.1965

Již z podstaty expertizy, jako procesního úkonu prováděného odborníkem (znalcem) v daném oboru, vyplývá skutečnost, že v některých případech se může znalecká identifikace jevit vhodnější než rekognice. Zejména tomu tak bude v těch případech, kdy je nezbytně nutné, aby identifikující osoba disponovala určitými schopnostmi a znalostmi odborného charakteru, které jí umožní objekt ztotožnit (př. identifikace obuvi dle otisku bot, či určení zda nalezené vlákno pochází z konkrétního kusu oděvu).

Poslední, leč neméně zásadní, rozdíl spatřuji v charakteru rekognice, jakožto neopakovatelném úkonu. Znalecké zkoumání může, a mnohdy je to vhodné a účelné, být i několikrát opakováno, přerušeno či doplňováno.⁵⁴ Nadto pokud je znalecký posudek nejasný, či neúplný, může být znalec požádán o vysvětlení, či může být přistoupeno k vypracování revizního znaleckého posudku. Rekognice takovou možnost „zhojení vad“ nepřipouští. Pokud je provedena chybně, ve většině případů to znamená zmaření tohoto důkazního prostředku nadobro.

⁵⁴ PROTIVÍNSKÝ M.: *Rekognice v přípravném řízení*. Praha: Ústav kriminalistiky PF UK, 1971, str. 71 a násl.

5 TAKTICKÉ ZÁSADY A DOPORUČENÍ K PRŮBĚHU REKOGNICE

Rekognice je často jedním z mála důkazních prostředků, které připadají v úvahu k objasnění trestného činu. Proto spatřuji velmi zásadní význam ve vymezení určitých taktických doporučení, zásad, kterými je žádoucí se při provádění rekognice řídit ve snaze předejít případnému znevěrohodnění výsledků této formy identifikace. V následujících odstavcích se tak pokusím vymezit některé takové základní zásady a doporučení, která se již v praxi běžně dodržují a využívají a také ta, která by se dle mého názoru dodržovat měla za účelem posílení důkazní síly rekognice a jejich výsledků.

5.1 PŘEDBĚŽNÝ VÝSLECH POZNÁVAJÍCÍHO SUBJEKTU

Právě výslech poznávající osoby před samotným provedením rekognice je jednou ze základních procesních zásad, která by měla být bez výjimky dodržována, v opačném případě by totiž byla naprosto zásadním způsobem snížena věrohodnost provedeného znovupoznávacího aktu, nehledě na to, že je tato zásada rovněž zakotvena jako zákonná povinnost v trestním řádu. Toto pravidlo je zachyceno v § 104b odst. 2 TR a hovoří se zde o skutečnostech, k jejichž zjištění by měl předběžný výslech sloužit. Jimi jsou zejména popis osoby či věci, která má být předmětem rekognice, a to co nejdůležitější, včetně zvláštních znamení (mateřská znaménka, tělesný handicap, tetování apod.) a výrazných rysů, pokud se jedná o rekognici osob. Dále se výslech zaměřuje na okolnosti, za kterých byl objekt subjektem vnímán, zda poznávající identifikovaného viděl již někdy v minulosti a podobně. Poznatky získané tímto výslechem se poté porovnají se znaky, jež poznávající uvedl jako ty, dle kterých objekt při znovupoznávacím aktu označil. Mimo jiné právě toto srovnání následně vypovídá při hodnocení výsledků rekognice o jejich věrohodnosti.

Předběžný výslech by měl být zpravidla proveden co možná nejdříve po kriminalisticky relevantní události, k jejímuž objasnění má rekognice sloužit. Na subjekt vlivem času působí proces zapomínání a paměťová stopa zachycující obraz vnímaného objektu bledne.⁵⁵

⁵⁵ PROTIVÍNSKÝ M.: *Rekognice v přípravném řízení*. Praha: Ústav kriminalistiky PF UK, 1971, str. 93

Samotný průběh výslechu bude odvislý od konkrétní situace, objektu i druhu rekognice, která má být provedena. Pokud má být např. provedena identifikace dle fotografií, na kterých jsou zachyceny pouze obličeje objektů, popis se bude zaměřovat právě na obličej identifikovaného, a další charakteristiky osoby jako výška, tělesná konstrukce či barva oblečení nebudou v daném případě relevantní. Při sestavování popisu znovupoznávaného objektu by měla být poznávající osobě ponechána co nejširší míra samostatnosti. Nicméně charakter tohoto procesního úkonu a jeho důležitost v rámci procesu dokazování však vyžaduje, aby vyšetřovatel poznávající osobě popis co nejvíce usnadnil a pomohl tak zajistit jeho maximální přesnost a detailnost. Je tedy nasnadě, že vyslychající osoba může (a často je to z výše uvedených důvodů žádoucí) za pomoci určitých nenávodných otázek pomoci doplnit popis o detailnější informace.⁵⁶

V teorii nepanuje zcela jednotný názor ohledně formy předběžného výslechu, kterou by měl orgán činný v trestním řízení zvolit a zda institut rekognice tvoří právě tento výslech společně se samotným znovupoznávacím aktem, či zda předběžný výslech představuje samotný prvek, jež rekognici ze zákona předchází.⁵⁷ S tím je spojena otázka, zda by měl o tomto výslechu být sepsán protokol dle § 55 odst. 3 TŘ či zda postačí pouhý úřední záznam o podaném vysvětlení osobou, která předmětný objekt vnímala.

Ve stanovisku Nejvyššího státního zastupitelství z roku 2003⁵⁸ byl vyjádřen názor, že rekognice je tvořena znovupoznávacím aktem společně s předběžným výslechem a že tak obě tyto fáze vyžadují, aby o nich byl sepsán protokol dle § 55 odst. 3 TŘ. Logicko-gramatický výklad zákonných ustanovení týkajících se rekognice, který hovoří pro uvedený názor, je dále podpořen tvrzením, že vzhledem k zakotvení následného výslechu v § 104b odst. 8 TŘ ohledně rozporů mezi výpovědí a výsledky rekognice je zřejmé, že zákonodárce nemohl mít na mysli povinnost orgánů činných v trestním řízení odstraňovat rozpor mezi výsledky rekognice a pouhým úředním záznamem o podaném vysvětlení. S tímto názorem se ztotožnil i Vrchní soud v Praze, který ve svém rozsudku⁵⁹ zhodnotil, že samotné oznámení o trestném činu není důkazem a oznamovatel musí být následně ještě vyslechnut. Stejný názor podpořil i M. Protivínský

⁵⁶ Tamtéž, str. 94

⁵⁷ Stanovisko č. 4/2003 Sb.v.s. NSZ ke sjednocení výkladů zákonů a jiných právních předpisů k výkladu ustanovení § 104b trestního řádu o rekognici z hlediska procesního způsobu provedení tohoto úkonu ze dne 30.5.2003

⁵⁸ Tamtéž

⁵⁹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp.zn.: 6 Tz 46/93 ze dne 14.5.1993

ve svém článku Vady rekognice a jejich procesní důsledky⁶⁰ a rovněž P. Šámal v komentáři k trestnímu řádu⁶¹, kde uvádí: „*Rekognice má zásadně dvě fáze, první spočívá ve výsledku poznávající osoby, druhá v ukázání poznávané osoby nebo věci a ve vyjádření poznávající osoby, zda ji poznává, resp. kterou z více ukázaných osob nebo věci poznává.*“ Prakticky totožný názor vyjádřil také Nejvyšší soud⁶².

Pro mě poněkud překvapivě pak působí názor stejného autora (M. Protivínského), jež ve své publikaci Rekognice v přípravném řízení konstatuje, že předběžný výsledek hraje při rekognici jen pomocnou úlohu k zajištění věrohodnosti a že i když tento výsledek představuje nezbytnou procesní a kriminalistickou podmínku, nezjišťuje se jím totožnost osoby či věci, což se děje až samotným znovupoznáním.⁶³ Dále uvádí, že „...*poznávající osoba je většinou vyslechnuta k popisu osoby či věci již při prvním výsledku po zahájení trestního stíhání anebo dokonce v protokole o trestním oznámení.*“ Dle mého názoru si tak těmito dvěma tvrzeními poněkud protiřečí, neboť v jednom případě uvádí, že samotné oznámení o trestném činu není důkazem a je nutné ještě tuto osobu o daných okolnostech řádně vyslechnout a na druhé straně uvádí přímo možnost zjištění popisu objektu z protokolu o trestním oznámení. Domnívám se, že tento rozpor může být způsoben časovou prodlevou mezi oběma vyjádřenými názory, neboť je od sebe dělí 26 let. V rámci tak dlouhé doby se přirozeně názory mění a vyvíjejí mimo jiné také v závislosti na vývoji kriminalistické teorie a praxe.

Já osobně se přikláním k názoru, že předběžný výsledek, jak je popsán v § 104b odst. 2 TŘ, tvoří neodmyslitelnou součást rekognice a měl by být proveden ve formě protokolu, stejně jako samotný znovupoznávací akt. Bez tohoto výsledku by totiž neměl znovupoznávací akt jako takový smysl, neboť by neexistovala možnost získané výsledky ověřit a posoudit, zda poznávající osoba neoznačila objekt pouhým odhadem.

5.2 VČASNOST PROVEDENÍ REKOGNICE

Potřeba včasného provedení znovupoznávacího úkonu souvisí především s negativním vlivem plynutí času na lidskou paměť (zapomínání) a tedy zároveň s oslabováním možnosti dosáhnout věrohodných a relevantních výsledků rekognice.

⁶⁰ PROTIVÍNSKÝ M.: *Vady rekognice a jejich procesní důsledky*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 1997, č. 2, str. 11

⁶¹ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 1542

⁶² Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 5 Tdo 936/2007 ze dne 22.8.2007

⁶³ Viz PROTIVÍNSKÝ M.: *Rekognice v přípravném řízení*. Praha: Ústav kriminalistiky PF UK, 1971, str. 62

Dle odborného článku o paměťových stopách L. Čírtkové a V. Porady⁶⁴ zůstává paměťová schopnost znovupoznání zachována po relativně dlouhou dobu. Uvádí zde případ, kdy 90% vysokoškolsky vzdělaných osob bylo po časovém odstupu 32 let schopno identifikovat dříve vnímanou osobu.

Vliv intenzity zážitku na retenci paměťové stopy

Pro názor poněkud odlišný může svědčit poměrně rozsáhlá studie W. Wagenaara a J. Groenewega⁶⁵ týkající se zkoumání paměťových stop vězňů z koncentračního tábora v Nizozemsku, kdy se zmínění odborníci zaměřili na zkoumání toho, zda silně emotivní a hrůzné zážitky mohou zabránit procesu zapomínání a zda tedy jakýkoli zážitek pod vlivem silných emocí má větší tendenci setrvávat v lidské paměti. Jednalo se celkem o 78 svědků, kteří byli podrobena svědectví ohledně událostí v koncentračním táboře, a to v letech 1943-47 a 1984-87. Předmětem zkoumání byl tedy stupeň zachování paměťové stopy po 40 letech. Tento výzkum probíhal v souvislosti s případem Martina de Rijkeho, obviněného z nacistických zločinů právě v tomto koncentračním táboře. Prakticky všichni svědci byli schopni poměrně přesně popsat celkovou atmosféru tábora, otřesné podmínky tamního života včetně špatného stravování, bydlení, nucených prací a přísných trestů za sebemenší či zcela vykonstruované prohřešky. K mému údivu poměrně odlišná situace nastala, pokud měli svědci uvést své tehdejší registrační číslo, jména strážných či spoluvězňů. Ohledně samotné rekognice Rijkeho je situace poměrně neprůkazná, neboť jeho fotografie byla několikrát ukázána v médiích či dokonce samotnými vyšetřovateli působících v tomto případě. Více než zajímavě působí fakt, že vězni, které Rijke mučil a týral, ho nebyli schopni identifikovat o nic lépe než ostatní. Tři z osmatřiceti svědků, které Rijke rovněž trestal, si dokonce nebyli schopni vzpomenout ani na jeho jméno.

Celkem patnáct svědků vypovídalo jak ve 40. letech, tak v letech 80. a jejich vzorek tak působí nejprůkazněji a nejnázorněji. Například vězeň s iniciály G.H.V. byl svědkem brutálního napadení svého spoluvězně, o kterém ve svém prvním svědectví vypovídal. Po 40 letech obrátil jména strážného a jeho oběti. Další svědek, G.S., vypověděl, že

⁶⁴ ČÍRTKOVÁ L., PORADA V.: *Paměťové stopy v kriminalistické teorii a forenzně psychologických aplikacích* – Soudní inženýrství, časopis pro soudní znaleství v technických a ekonomických oborech, č. 3, ročník 16 – 2005, str. 166 [online]

⁶⁵ WAGENAAR W., GROENEWEG J.: *The Memory of Concentration Camp Survivors*. Applied cognitive psychology. Vol. 4, 1990 [online]

viděl jak strážný utopil jeho spoluvězně ve vodním žlabu. Později popřel, že by vůbec něco takového kdy řekl.

Za důležitou považuji skutečnost, že když všech těchto patnáct vězňů, kteří si nebyli schopni vybavit i ty nejhrušnější zážitky, jichž byli svědky, bylo konfrontováno se svými výpověďmi ze 40. let, všichni do jednoho prohlásili, že si na události pamatují. Tento fakt může budít dojem, že vzpomínky na otřesné zážitky z koncentračního tábora zcela nevymizely, nýbrž byly osobami, které je prožily, cíleně vytěsňeny.

Vysvětlením může být dle autorů např. to, že ačkoli pro běžného člověka mohou být popsane události nepředstavitelné a na první pohled traumatizující, vězni, kteří v koncentračních táborech žili, se s takovými událostmi setkávali prakticky denně, a tak postupem času traumatizující efekt nemusel být tak silný, jak by se mohlo nezúčastněnému člověku zdát.

S ohledem na popsaný výzkum se domnívám, že sice v určitých případech může intenzita zážitku jistě zesílit paměťovou stopu a zajistit tak zpomalený proces zapomínání, bylo by ale chybou domnívat se, že tomu tak musí být za každých okolností. Lidská paměť má často tendenci negativní zážitky spíše vytěsnit (což dokládají výsledky provedeného průzkumu popsaného v předcházejících odstavcích) a při rekognici je k tomu třeba přihlížet. Nejen že by orgány činné v trestném řízení měly postupovat šetrně s ohledem na psychiku poznávající osoby, ale pokud se provádí znovupoznávací akt např. po několika letech od relevantní události, lze předpokládat, že paměťová stopa je vybledlá a tedy identifikace objektu nemusí být správná, a to bez ohledu na to, jak intenzivní byly okolnosti, za kterých subjekt vnímal identifikovanou osobu či věc.

5.3 SUBJEKT REKOGNICE A JEHO PŘÍPRAVA

Pokud se jedná o rekognici, kde má jako poznávající osoba figurovat svědek, v rámci přípravy se na prvním místě mnohdy nabízí nutnost nejprve tuto osobu vyhledat. V některých případech se svědek přihlásí sám, někdy je ale naopak třeba, aby vyšetřující orgán vyvinul určitou aktivitu k jejímu nalezení (např. výzva v médiích).

Příprava však také může někdy spočívat ve výběru konkrétní osoby, která má identifikovat daný objekt, a to v případech, kdy takových osob, které připadají v úvahu, je větší počet. Pokud se jedná o takový případ a výpovědi těchto osob jsou relativně konzistentní, postačí vybrat jen několik subjektů, a to samozřejmě takových, které

skýtají potenciálně nejpravděpodobnější možnost, že objekt znovupoznají, a že budou soudem posuzovány jako dostatečně věrohodné.⁶⁶

Před samotným znovupoznávacím aktem je nutno přistoupit k poučení poznávající osoby. Subjekt rekognice musí být nejprve spraven o všech svých procesních právech a povinnostech v souladu s § 104b odst. 6 TŘ („*Pro rekognici jinak platí ustanovení o výpovědi obviněného a svědka.*“). Tato práva a povinnosti se mírně liší podle toho, zda je poznávajícím svědek trestného činu či obviněný.

V neposlední řadě však musí být poznávající osoba poučena i o průběhu rekognice a o tom, jak by si měla během tohoto úkonu počínat.

5.3.1 SVĚDEK JAKO POZNÁVAJÍCÍ OSOBA

Pokud se jedná o svědka kriminalisticky relevantní události, mezi nejzásadnější skutečnosti, o kterých musí být svědek zpraven, patří informace o **povinnosti dostavit se na předvolání a účastnit se rekognice** dle § 97 TŘ (pod sankcí pořádkové pokuty ve výši až 50 000,- Kč). V rámci tohoto předvolání musí být upozorněn na **možnost nuceného předvedení**, pokud se nedostaví na předvolání ze své vůle (§ 98 TŘ). Z povinnosti svědčit (tedy účastnit se rekognice) zakotvené v § 97 TŘ existuje několik výjimek, jimiž jsou dle komentáře k TŘ osoby požívající diplomatické imunity a výsady, osoby u kterých jsou dány důvody pro zákaz výslechu/rekognice (př. povinnost mlčenlivosti) a dále poslanci, senátoři (čl. 28 Ústavy) a soudci ÚS (čl. 86 odst. 3 Ústavy), a to v rozsahu svých mandátů.

Dále musí být svědek poučen o případném **zákazu výslechu (účasti na rekognici)** (§ 99 TŘ) a o skutečnostech vyplývajících z § 101 odst. 1 TŘ – tedy o povinnosti **vypovídat pravdu** (vztaheno k rekognici tedy pravdivě označit znovupoznaný objekt), o **významu svědecké výpovědi** (resp. označení objektu) a samozřejmě rovněž o trestních **následcích křivé výpovědi** (neboli o následcích vědomého lživého označení vybraného objektu).

Co se týče svědkových práv, orgán činný v trestním řízení je povinen informovat svědka o tom, že je možné postupovat podle ustanovení **§ 55 odst. 2 TŘ**, jež zakotvuje možnost utajení totožnosti a podoby svědka za předpokladu, že to okolnosti případu odůvodňují. Komentované ustanovení dopadá na případy, kdy nelze ochranu svědka

⁶⁶ PROTIVÍNSKÝ M.: *Rekognice v přípravném řízení*. Praha: Ústav kriminalistiky PF UK, 1971, str. 97

zajistit účinně jiným způsobem a takové osobě (či osobě jí blízké) hrozí vážná újma (ať už na zdraví či na jiných zákonem chráněných hodnotách). Pokud jsou skutečně dány okolnosti, které tento postup odůvodňují, a svědek se na základě poučení rozhodne o tomto postupu zažádat, vede se pak v trestním spise pod fiktivním jménem a skutečné informace o jeho osobě jsou přístupné pouze orgánům činným v trestním řízení. V této souvislosti bych ráda zmínila náleží Ústavního soudu⁶⁷, ve kterém se uvádí, že: „...*Instituce anonymních svědků tudíž omezuje možnost obžalovaného verifikovat pravdivost vůči němu směřující svědecké výpovědi, protože vylučuje možnost vyjádřit se k osobě svědka a k jeho věrohodnosti*“. Ústavní soud se v tomto nálezu zabývá otázkou poměrování práva na obhajobu na straně jedné a zájmu na ochraně demokratického státu před vzrůstáním kriminality na straně druhé. Vyslovuje zde názor podporovaný mimo jiné Evropským soudem pro lidská práva⁶⁸, a to sice že odsouzení toliko na základě výpovědí anonymních svědků bez dalších věrohodných důkazů podporujících vinu obviněného, je porušením spravedlivého procesu a nemělo by k němu docházet. Uvádí, že: „*Výpovědi anonymních svědků musí podporovat další důkazy, a tedy k odsouzení obžalovaného nemůže dojít výlučně a ani v převážné míře na základě předmětných výpovědí*.“ S ohledem na výše zmíněné se domnívám, že jakkoli je institut utajení svědka důležitým a vítaným institutem napomáhající spravedlivému potrestání pachatelů v případech, kdy svědci z obavy z odplaty odmítnou vypovídat, neměla by být tato možnost nadužívána zejména v těch případech, kdy nejsou dány relevantní skutečnosti, které by takový postup skutečně odůvodňovaly.

Dalším právem svědka, o kterém musí být spraven, je **právo přečíst si protokol** o rekognici a navrhnout jeho úpravy a změny, pokud má za to, že neodpovídá skutečnosti (návrhy a námítky tvoří součást protokolu). Je také oprávněn před samotným úkonem **nahlédnout do svých poznámek** (§ 93 odst. 1 TŘ) a samozřejmě má také nárok na **svědečné**, které je povinen uplatnit do tří dnů od konání rekognice (§ 104 odst. 1 a 2 TŘ).

Konečně musí být svědek informován o **možnosti odepřít účast na rekognici** ze zákonem stanovených důvodů (§ 100 TŘ). Jedním z důvodů, pro které může svědek odmítnout vypovídat/účastnit se rekognice, je skutečnost, že by tím způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, příbuznému v přímém pokolení či jiným blízkým osobám. Dle mého názoru se může toto procesní právo a jeho využití stát zároveň nástrojem v rukou

⁶⁷ Nález Ústavního soudu ČR sp.zn.: III. ÚS 499/04 ze dne 9.2.2006

⁶⁸ Srov. Rozsudek ESLP ze dne 28.2.2006 Krasniki vs. Česká republika

vyšetřujícího orgánu. Pokud byl totiž poznávající subjekt např. svědkem trestného činu, ve kterém figuroval jeho příbuzný a odmítne z tohoto důvodu účast na rekognici, zároveň tím vyšetřujícímu orgánu poskytne jednoznačný signál, že tato osoba, svědkovi blízká, má s trestným činem spojitost. Samozřejmě, že nelze takovou skutečnost uplatnit u soudu jako důkaz, může ale poskytnout tomuto orgánu návod pro další směřování vyšetřování.

Kromě procesních práv a povinností by měl být svědek zpraven o tom, jak si při rekognici počínat, jak bude samotný úkon probíhat a mnohdy se v praxi vyskytují případy, kdy je potřeba svědkovi také názorně ilustrovat mechanismus jednostranného zrcadla, neboť mezi poznávajícími svědky je pochopitelně velké množství osob, které mají z osoby, kterou mají identifikovat, strach a nevěří tomu, že objekt na druhé straně polopropustného zrcadla svědka spatřit nemůže (toto ujištění často probíhá tím způsobem, že kriminalista/jiná osoba zajišťující rekognici v jedné z místností rozsvítí a svědka vezme do jedné a pak i do protilehlé místnosti, aby se sám přesvědčil, že z osvětleného prostoru do tmavé místnosti skutečně nelze nic vidět).

Ohledně poučení poznávající osoby vyslovil Ústavní soud⁶⁹ souhlas s názorem vyjádřeným v odborné publikaci G. Wellse, *Eyewitness identification: Systemic reforms*⁷⁰, a to sice že poznávající subjekt by měl být před provedením znovupoznávacího aktu upozorněn, že připadá v úvahu, že mezi předvedenými objekty není ten, kterého má identifikovat (např. jako pachatele trestného činu). Autor se domnívá, že toto prohlášení by mělo poznávající subjekt ujistit v tom, že není chybou, pokud žádný objekt neoznačí a je v pořádku, pokud se domnívá, že jím popsany objekt se mezi předvedenými nenachází. Průzkumy dle autora dokazují, že takovým postupem se snižuje označení nevinných osob v případech, kdy mezi předvedenými skutečně není rekonovaný objekt, nesnižuje však, a to je velmi podstatné, procento správných označení v případech, kdy se mezi figuranty poznávaný objekt nachází. Toto poučení tedy sleduje cíl snížit riziko označení nesprávného objektu ve snaze poznávající osoby být za každou cenu „nápomocný“ při objasnění trestného činu. Na druhou stranu se domnívám, že na určité jedince by takové prohlášení mohlo mít opačný psychologický vliv a mohlo by vzbudit falešný dojem, že identifikovaný objekt skutečně mezi předvedenými není a

⁶⁹ Nález Ústavního soudu ČR sp.zn.: I. ÚS 3709/16 ze dne 20.6.2017, bod 47

⁷⁰ WELLS, G.: *Eyewitness identification: Systemic reforms*. Wisconsin Law Review. 2006, vol. 2, str. 625 [online]

znejistit tak jejich přesvědčení o tom, že objekt znovupoznali a zabránit tak úspěšnému výsledku celé rekognice.

5.3.2 OBVINĚNÝ V ROLI POZNÁVAJÍCÍ OSOBY

Pokud je poznávající osobou obviněný, bude se pravděpodobně jednat o případ, kdy má znovupoznat např. věc související s trestným činem, za jehož spáchání bylo proti němu vzneseno obvinění či např. osobu, o které tvrdí, že se na spáchání trestného činu podílela. Poučení obviněného o jeho procesních právech a povinnostech bude probíhat obdobně jako u svědka.

Obviněný bude také stejně jako svědek před rekognicí přirozeně informován o tom, jak bude samotný úkon probíhat, jak by si měl v roli poznávající osoby počínat a jakým způsobem by měl označit věc či osobu, kterou by případně znovupoznal.

Skutečnost, která dle mého názoru stojí za zmínku v souvislosti s odlišnostmi, které provází průběh rekognice v závislosti na tom, zda je poznávající osobou svědek či obviněný, je uvedena v § 92 odst. 1 TR kde se uvádí, že: „*Obviněný nesmí být žádným způsobem donucován k výpovědi...*“. Význam tohoto ustanovení jako procesní zakotvení zásady zákazu nucení k sebeobviňování je zcela zjevné. Nicméně vzhledem k tomu, že (jak bylo již výše nastíněno) ustanovení o výpovědi obviněného se použijí přiměřeně i na institut rekognice, nemohu nezdůraznit, že s ohledem na znění tohoto ustanovení nesmí být obviněný nucen k rekognici, ve které má působit v roli poznávající osoby. Na rozdíl od svědka, který se rekognici jako poznávající musí podrobit, pakliže nejsou dány důvody pro odmítnutí výpovědi zakotvené v § 100 TR.

5.3.3 JEN JEDEN POZNÁVAJÍCÍ SUBJEKT V RÁMCI JEDNÉ REKOGNICE

J. Straus uvádí, že pokud existuje více poznávacích subjektů, které se mají účastnit identifikace prostřednictvím rekognice, je bezpodmínečně nutné trvat na tom, aby se počet provedených znovupoznávacích aktů rovnal počtu osob, které mají daný objekt identifikovat. V těchto případech je také nutné zamezit jakémukoli kontaktu mezi těmito osobami do doby, než se všichni zúčastní rekogničního úkonu. Důvodem je

snaha zabránit jakýmkoli dohodám, jež by mohly zmařit důkazní sílu provedené rekognice.⁷¹

Ohledně toho, zda přivzaté objekty k jednotlivým znovupoznávacím aktům v rámci jednoho konkrétního případu za situace popsané v předchozím odstavci mají být totožné v každém jednotlivém aktu, je nutno říci, že bude často záležet na konkrétních podmínkách a situaci. Z praktických důvodů však nejspíše budou skutečně s poznávaným objektem předváděny pro každý subjekt tytéž přivzaté osoby, neboť mnohdy je problematické vyhledat osoby podobného vzezření i pro jedinou rekognici, natož např. pro tři další znovupoznávací akty.⁷² Já osobně se domnívám, že taková praxe je nanejvýš správná, neboť je v souladu se všemi aspekty spravedlivého procesu zejména v tom ohledu, že zajišťuje rovné podmínky pro všechny poznávající osoby a zejména pro poznávaný objekt a tím také srovnatelnost provedených výsledků.

5.4 OBJEKT REKOGNICE A JEHO PŘÍPRAVA

Objektem rekognice může být osoba (na tento druh rekognice se zaměřím v následujících odstavcích), ale neměla bych zapomenout zmínit, že se samozřejmě může také jednat o rekognici věci, zvířete, či nemovité věci.

Rekognici věcí upravuje odst. 5 § 104b TR („*Má-li být poznána věc, ukáže se podezřelému, obviněnému nebo svědkovi ve skupině věcí pokud možno téhož druhu.*“). Tomuto druhu rekognice je věnována pozornost v kapitole třetí, v části týkající se současné úpravy tohoto institutu v trestním řádu. Co se týče přípravy předváděné věci, může tato fáze v praxi někdy působit obtíže, a to především pokud je tato věc nějakým způsobem specifická a nezastupitelná. Jelikož se má věc dle zákonného požadavku ukázat poznávajícímu subjektu ve skupině věcí, měly by logicky tyto věci být alespoň přiměřeným způsobem podobné.

Pokud se bude rekognice týkat identifikace osoby, bude tento objekt obdobně jako poznávající osoba také instruován ohledně průběhu znovupoznávacího aktu a o tom, jak si při něm počínat. Bude upozorněn, že se má zdržet veškerého jednání, které by mohlo ohrozit důstojný a nerušený průběh rekognice (mluvit bez vyzvání, pohybovat se apod.) a tím zdiskreditovat získané výsledky, které by v opačném případě mohly sloužit jako důkaz v řízení před soudem. Bohužel toto poučení se v praxi mnohdy opomíná, což

⁷¹ STRAUS J. a kol.: *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, str. 164

⁷² PROTIVÍNSKÝ M.: *Rekognice v přípravném řízení*. Praha: Ústav kriminalistiky PF UK, 1971, str. 98

považují za značný nedostatek, v souladu s názorem M. Protivínského.⁷³ Vzhledem k tomu, že rekognice je v zásadě až na výjimky neopakovatelným úkonem, jakékoli zmaření jejího průběhu představuje významné ohrožení její věrohodnosti a použitelnosti před soudem.

Zároveň bude také přirozeně poučen o svých právech a povinnostech. Mezi práva identifikovaného náleží **možnost zvolit si libovolné místo** mezi přivzatými objekty **a také číslo**, pod kterým bude při rekognici označen. Mělo by se tak předcházet úniku informací ohledně pozice, na které se poznávaný objekt nachází. Analogicky má objekt rovněž právo **promluvit v libovolném pořadí**, pokud se bude konat rekognice dle hlasu. S problematikou identifikace znovupoznáním dle hlasového (či jiného aktivního) projevu poznávaného objektu úzce souvisí **právo** obviněného na pozici identifikovaného **účast** na takové rekognici **odmítnout** a tomu odpovídající povinnost orgánu provádějícího rekognici o tom obviněného poučit. Toto právo se však skutečně striktně vztahuje pouze na případy, kdy se na obviněném vyžaduje jakýkoli aktivní projev, ať už jím je chůze, mluva či gestikulace. Ve všech ostatních případech, kdy spočívá průběh rekognice pouze v pasivním předvedení objektů, tímto právem obviněný nedisponuje a je tudíž povinen účast na rekognici strpět, k čemuž může být také donucen⁷⁴, a to mimo jiné (předvedení viz § 90 TR) pořádkovou pokutou ve výši až 50 000,- Kč (§ 66 odst. 1 TR).

Přesto, že ohledně práva obviněného odmítnout ve výše uvedených případech účast na rekognici panují rozdílné názory jak v české teorii i praxi, tak i v zahraničních kruzích, domnívám se, že toto právo je nutno vztahovat skutečně pouze na aktivní jednání obviněného jako je chůze, gestikulace, řeč a podobně. Nemohu tedy než nesouhlasit s názorem⁷⁵, že: „*Žádný předpis nestanoví, že má být poučena (pozn. aut.: myšleno identifikovaná osoba) i tak, že může úkon odmítnout, ale lze to dovodit např. z poučení obviněného a také ze zásady, že obviněný nesmí být k ničemu donucován.*“ Autor citace má tedy za to, že obviněný má právo odmítnout účast na rekognici v každém případě, i kdyby jeho účast spočívala pouze v pasivním chování.

Právo odmítnout aktivní účast na rekognici souvisí se zásadou nemo tenetur, která byla výstižně popsána v rezoluci XV. Mezinárodního kongresu trestního práva takto:

⁷³ PROTIVÍNSKÝ M.: *Vady rekognice a jejich procesní důsledky*. Bulletin advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 1997, č. 2, str. 11

⁷⁴ JELÍNEK J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 433

⁷⁵ FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRIVNA, T. a kol.: *Trestní právo procesní*, 6. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 410

„Nikdo není povinen přispět aktivním způsobem, přímo či nepřímo, k vlastnímu odsouzení.“⁷⁶ Zajímavým poznatkem ze zahraniční soudní praxe je souhrn činností, k nimž může být obviněný donucován, bez toho aniž by byla porušena výše zmíněná zásada zákazu nucení k sebeobviňování. Dle judikatury Nejvyššího soudu USA mezi takové činnosti patří mimo jiné povinnost obviněného obléknout si při rekognici paruku, masku, klobouk či naopak si sundat brýle.⁷⁷ Domnívám se, že je tomu tak z toho důvodu, že nasazení klobouku není tou činností, která by měla být předmětem identifikace, nýbrž jen doprovodným přípravným jednáním pro pasivní předvedení obviněného před poznávající subjekt. Ústavní soud ve svém stěžejním nálezu sp.zn. III. ÚS 528/06⁷⁸ nastavuje hranice zásady nemo tenetur ve vztahu k rekognici a právu obviněného odmítnout se jí účastnit. „*I přes specifika rekognice uvedená výše se ve své podstatě jedná o úkon, při němž je obviněný nucen toliko pasivně strpět poznávací proceduru. Požadavky, jež jsou při rekognici na obviněného kladeny, nemají takový charakter, aby je bylo lze označit za donucování k sebeobviňování či k sebeusvědčování.*“⁷⁹

Účast přivzatých objektů na rekognici je zcela dobrovolná a nelze je k tomuto úkonu v žádném případě nijak nutit. Tyto osoby musí být také instruovány ohledně průběhu rekognice. Specifikum přípravy u těchto objektů spočívá logicky nejprve v jejich samotném výběru, který musí respektovat znění § 104b odst. 3 TR: „*Má-li být poznána osoba, ukáže se podezřelému, obviněnému nebo svědkovi mezi nejméně třemi osobami, které se výrazně neodlišují.*“ Tyto osoby by se neměly výrazně odlišovat zejména vzrůstem, postavou, vlasy (barvou, množstvím a délkou), oblečením, věkem, apod.⁸⁰ Demonstrativní výčet vlastností a znaků, na jejichž podobnost by se mělo při výběru přivzatých osob dbát, nám předkládá Z. Konrád⁸¹ a jsou jimi: pohlaví/zdánlivé pohlaví, etnikum, věk/zdánlivé stáří, oblečení, výška osoby, stavba těla, barva, délka a hustota vlasů a vousů. Základní vodítko, jak ověřit, zda přivzaté objekty dostatečně odpovídají popisu poznávaného objektu, nabízí G. Wells ve své publikaci Eyewitness

⁷⁶ MUSIL J.: *Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare)*. Kriminalistika, 2009, č. 4, str. 252-264. [online]

⁷⁷ Srov. Tamtéž

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ČR sp.zn.: III. ÚS 528/06 ze dne 11.10.2007

⁷⁹ Srov. také Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 11 Tdo 891/2008 ze dne 7.8.2008

⁸⁰ Usnesení Ústavního soudu ČR sp.zn.: II. ÚS 132/04 ze dne 15.6.2004

⁸¹ KONRÁD, Z.: *Některé zvláštní způsoby dokazování*. Kriminalistické problémy teorie a praxe. Praha: Policejní akademie ČR, 2017, str. 35

identification: Systemic reforms⁸², kde uvádí, že pokud nezúčastněná osoba účastníci se rekognice není schopna dle předběžného popisu poskytnutého poznávající osobou označit identifikovaný objekt mezi ostatními, kritéria požadované podobnosti objektů jsou splněna. Jako jeden z odstrašujících příkladů může sloužit případ, ve kterém byla provedena rekognice in natura s obviněným, přičemž byli přivzati další čtyři figuranti, kteří byli ale nepoměrně mladší než obviněný (nejstarší z nich byl o 13 let mladší než obviněný), a tudíž se výrazně odlišovali rovněž vzhledově. V tomto případě Ústavní soud ne příliš překvapivě rozhodl, že takové provedení rekognice je nepřijatelné.⁸³

V jednom případě z kriminalistické praxe souvisejícím s touto problematikou byl podezřelou osobou člověk afroamerického původu s nápadně kudrnatými černými vlasy ve stylu „afro“. Sehnat v našich podmínkách člověka podobného vzezření, který by navíc byl ochoten být přivzat jako figurant pro provedení rekognice, byl pro kriminalisty velmi obtížně řešitelný úkol. Nakonec kriminalisté museli přistoupit k zapůjčení vlasových paruk z divadelního souboru a vzhled figurantů tak co nejvíce přiblížit vzezření údajného pachatele.

V případě že se bude jednat o jiný druh rekognice, než je identifikace živých osob, bude samozřejmě tato fáze přípravy odlišná a přizpůsobena druhu rekognice (př. úprava mrtvého před identifikačním aktem či nalezení obdobných předmětů pro rekognici kradené věci).

5.5 PŘEDVEDENÍ OBJEKTŮ VE SKUPINĚ

Až na některé specifické situace (např. rekognice mrtvých osob, osob s neznámou identitou⁸⁴ či nemovitostí a míst v terénu) lze říci, že by se z této zásady v praxi neměly vyskytovat žádné výjimky, zejména tedy pokud se provádí rekognice osob in natura, podle fotografií, či rekognice movitých věcí.

Domnívám se, že otázka počtu přivzatých objektů je neméně zásadním tématem než problematika jejich vzhledu a vnější úpravy (viz výše). Ustanovení § 104b odst. 3 TŘ zní: „*Má-li být poznána osoba, ukáže se podezřelému, obviněnému nebo svědkovi mezi nejméně třemi osobami, ...*“. Zákonodárce zde tedy klade požadavek, aby byly přivzaty nejméně tři objekty, tedy aby před poznávající subjekt byly předvedeny minimálně čtyři

⁸² WELLS, G.: *Eyewitness identification: Systemic reforms*. Wisconsin Law Review. 2006, vol. 2, str. 624 [online]

⁸³ Nález Ústavního soudu ČR sp.zn.: IV. ÚS 37/01 ze dne 22.10.2001

⁸⁴ KONRÁD, Z., VESELÁ, J.: *Rekognice*. Praha: Policejní akademie ČR, 2008, str. 53

osoby (při rekognici věcí analogicky čtyři věci) se srovnatelným zevnějškem (pokud má být provedena rekognice podle hlasu, mělo by se jednat o osoby se srovnatelným hlasovým projevem).

Pluralita předváděných objektů je nadmíru podstatnou otázkou, ač by se tak nemuselo na první pohled zdát. Pokud by znovupoznávání akt probíhal tak, že by před poznávající osobu byla předvedena pouze jedna osoba (k čemuž v historii docházelo, než byl v trestním řádu z roku 1956 stanoven požadavek na předvedení objektů ve skupině) např. podezřelý pachatel, velmi zásadním způsobem by hrozila situace, kdy např. poškozený označí tuto osobu za pachatele trestného činu, aniž by si byl zcela jist, že se skutečně jedná o osobu, kterou dříve vnímal, veden snahou o potrestání pachatele za všech okolností. Nejednalo by se tak o akt znovupoznání, nýbrž náhodné označení osoby, která byla znovupoznávajícímu jako jediná představena.⁸⁵

V zásadě tak lze konstatovat, že čím vyšší bude počet přivzatých objektů ve skupině, tím se zvyšuje pravděpodobnost, že poznávající osoba neoznačila osobu náhodně, nýbrž se skutečně jedná o osobu, kterou znovupoznala na základě předchozí zkušenosti.⁸⁶ V této souvislosti je však nutné mít na paměti, že příliš velký počet přivzatých objektů by mohl ve svém důsledku působit kontraproduktivně, neboť by příliš rozptyloval pozornost poznávajícího subjektu a bylo by mu rovněž znemožněno vnímat všechny objekty v jednom zorném poli. Nejvyšší počet přivzatých objektů sice není nikde zákonně limitován, v souladu s uvedeným by však bylo v rozporu se snahou o dosažení co nejuvěrohodnějších výsledků provedené rekognice předvést před poznávající osobu příliš mnoho osob. Základním požadavkem je pravidlo jednoohniskové vzdálenosti, tedy situace, která umožní subjektu vnímat všechny předvedené objekty současně, z jednoho úhlu a tedy zajistí, že znovupoznávání proces proběhne tak, jak by měl, tedy se zaměřením na všechny objekty současně. Doporučeným nejvyšším počtem objektů pro dospělé poznávající osobu je osm, pro mladší osoby a subjekty vyššího věku je doporučen počet nižší, konkrétně pět osob.⁸⁷ Samozřejmě se situace bude lišit u každého případu jednotlivě a bude odviset od mnoha dalších faktorů, kterými jsou např. zrakové vady poznávajících subjektů, subjektivní míra pozornosti a podobně.

⁸⁵ PROTIVÍNSKÝ M.: *Rekognice v přípravném řízení*. Praha: Ústav kriminalistiky PF UK, 1971, str. 100 a násl.

⁸⁶ Nález Ústavního soudu ČR sp.zn.: I. ÚS 3709/16 ze dne 20.6.2017, bod 50

⁸⁷ MUSIL J., KONRÁD Z., SUCHÁNEK J.: *Kriminalistika 2.vyd.* Praha: Beck, 2004, str. 350

Toto taktické doporučení by mělo zabránit mimo jiné snížení koncentrace poznávající osoby⁸⁸ a zajistit, aby podmínky pro správný průběh rekogničního procesu byly co možná nejpříznivější. A to jak z hlediska samotného subjektu, tak s ohledem na průkaznost a věrohodnost získaných výsledků provedeného úkonu.

Dalším důvodem je i skutečnost, že pokud by v rámci jednoho znovupoznávacího aktu byly předvedeny např. tři podezřelé osoby současně, nebylo by možné stoprocentně zamezit nežádoucí domluvě mezi těmito osobami či dalším podobným situacím s negativním dopadem na vyšetřování, jeho řádný průběh a výsledky.⁸⁹

Zajímavou součástí diskuzí ohledně této problematiky tvoří otázka předchozího poučení poznávající osoby o tom, že rekognovaný objekt se nemusí mezi předvedenými vůbec nacházet. K názoru, že by takové poučení mělo předcházet každé prováděné rekognici, se přiklání mimo jiné také Ústavní soud v rámci svých doporučení pro zvýšení věrohodnosti výsledků tohoto procesního úkonu.⁹⁰ Ve svém odborném článku nazvaném *Eyewitness testimony* se tímto tématem zabývají rovněž G. Wells a E. Olson.⁹¹ Rozvíjejí zde tezi vyplývající z vybraných odborných studií⁹², dle které se v případě takového předchozího poučení poznávajícího subjektu snižuje riziko označení nesprávné osoby až o 41,6% a naopak počet správně označených se sníží zcela minimálně (1,9%). S ohledem na tyto výzkumy se Ministerstvo spravedlnosti USA rozhodlo zařadit do příručky určené pro náležité vymáhání práva ve Spojených státech amerických týkající se důkazů souvisejících s očitými svědky, rovněž doporučení, aby poznávající subjekt byl vždy předem poučen, že poznávaný objekt se mezi předvedenými osobami nemusí nacházet. Toto doporučení je zde výslovně stanoveno jak pro rekognici *in natura*, tak i pro rekognici prováděnou dle fotografií.⁹³

⁸⁸ PROTIVÍNSKÝ M.: *Rekognice v přípravném řízení*. Praha: Ústav kriminalistiky PF UK, 1971, str. 103

⁸⁹ Tamtéž, str. 103

⁹⁰ Nález Ústavního soudu ČR sp.zn.: I. ÚS 3709/16 ze dne 20.6.2017, bod 47

⁹¹ Wells G., Olson E.: *Eyewitness testimony*. Annual Review of Psychology, 2003, v. 54, str. 286 [online]

⁹² např. Steblay NM.: *Social influence in eyewitness recall: a meta-analytic review of lineup instruction effects*. Law Hum. Behav, Vol. 21, No. 3, 1997 [online]

⁹³ U.S. Department of Justice: *Eyewitness Evidence: A Guide for Law Enforcement*. Technical Working Group for Eyewitness Evidence, 1999 [online]

5.7 ZÁKAZ PŘEDCHOZÍHO KONTAKTU SUBJEKTU A OBJEKTU

Tento taktický požadavek koresponduje se zněním § 104b odst. 2 TŘ, který stanoví, že: „*Podezřelý, obviněný nebo svědek, kteří mají poznat osobu nebo věc, se před rekognicí vyslechnou o okolnostech, za nichž osobu nebo věc vnímali, a o znacích nebo zvláštěnostech, podle nichž by bylo možno osobu nebo věc poznat. Osoba nebo věc, která má být poznána, jim nesmí být před rekognicí ukázána“.*

Smysl tohoto požadavku tkví v nutnosti zabránit tomu, aby poznávající subjekt spatřil identifikovaný objekt (ať už se jedná o rekognici osob in natura, podle fotografií či rekognici věci) před samotným znovupoznávacím aktem a zamezit tak ohrožení objektivitu výsledků provedeného úkonu.⁹⁴ Pokud by poznávající osoba spatřila např. podezřelého na chodbě policejního útvaru, vytváří se okamžitě nová paměťová stopa a mohlo by snadno dojít ke znehodnocení výsledků prováděné identifikace tím, že subjekt označí poznávaného na základě nově vytvořeného obrazu v jeho paměti. K takové situaci tedy v praxi nesmí docházet, ať už by se jednalo o úmysl či např. jen nedbalost vyšetřujících orgánů.⁹⁵

Jistá oprávněná výjimka z tohoto pravidla může nastat v situaci, kdy bude nejprve provedena rekognice osoby dle její fotografie, neboť daná osoba se skrývá a není možné provést rekognici in natura. Po jejím nalezení však již nic nebude bránit tomu, aby byla provedena rekognice in natura, jako vhodnější forma identifikace, které má být dle zákona dána vždy přednost, pokud to situace umožňuje. Může být tedy v takovém případě provedena další rekognice, in natura, navzdory skutečnosti, že poznávající osoba již spatřila podezřelého na fotografii při první prováděné identifikaci dle modelů. Co je však velmi podstatné a na čem je nutno trvat za každých okolností, je dostatečný časový interval mezi oběma znovupoznávacími akty, s čímž koresponduje rovněž znění § 104b odst. 4 TŘ, tedy že rekognice dle fotografií nesmí bezprostředně předcházet rekognici in natura. V každém případě by měl být fakt, že rekognice byla provedena opakovaně, zohledněn v rámci závěrečného hodnocení důkazů soudem.⁹⁶

⁹⁴ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR sp.zn.: 5 Tz 8/89 ze dne 20.6.1989

⁹⁵ PROTIVÍNSKÝ M.: *Rekognice v přípravném řízení*. Praha: Ústav kriminalistiky PF UK, 1971, str. 103

⁹⁶ BRÁZDA J.: *Je rekognice „in natura“ opakovatelný, nebo neopakovatelný úkon?* Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2013, č. 10, str. 43

5.8 ZAJIŠTĚNÍ SHODNÝCH PODMÍNEK REKOGNICE

Dodržování tohoto taktického doporučení nemusí být v každém případě vždy nutně stoprocentní a bezvýjimečné. K inscenaci shodných podmínek, které panovaly při vnímání poznávaného objektu, nemusí být přistoupeno např. v situaci, kdy byla optimální viditelnost, předmětný objekt byl k subjektu vzdálen na pár metrů, tato osoba provedla předem naprosto přesný popis vnímané osoby a je si stoprocentně jistá, že osobu pozná.

Nicméně v praxi mohou nastat situace, kdy je z hlediska dosažení co nejuhlednějších výsledků provedené rekognice účelné a nutné vytvořit podmínky co nejhodnější s těmi, za kterých byl objekt vnímán (např. vzdálenost, viditelnost, povětrnostní podmínky, brýle na očích poznávajícího apod.).⁹⁷

L. Čírtková a V. Porada ve svém odborném pojednání o paměťových stopách⁹⁸ uvádí, že napodobení jistých podmínek může skutečně ovlivnit schopnost lidské paměti vybavit si určitý obraz či vzpomínku a v případě rekognice tedy také následně porovnat vybavený obraz v paměti s předvedeným objektem a případně ho označit jako osobu dříve vnímanou.

Považuji za důležité v této souvislosti zmínit, že je nutné odlišovat navozování shodných podmínek rekognice s podmínkami panujícími v okamžiku, kdy subjekt vnímal rekogovaný objekt poprvé, od vyšetřovacího pokusu. Podstatou vyšetřovacího pokusu není identifikace (jako u rekognice), nýbrž pokusná činnost s cílem ověřit, zda se určitá událost mohla stát určitým způsobem či nikoliv, nebo např. zda svědek mohl na určitou vzdálenost spatřit a spolehlivě rozpoznat pachatele trestného činu.

5.9 DOUBLE-BLIND TESTING A OSOBA ŘÍDÍCÍ REKOGNICI

Tzv. double-blind testing⁹⁹, přeloženo do češtiny jako „slepý pokus“, je metodou, která nenachází využití pouze v kriminalistice, nýbrž také v mnoha dalších oborech, mimo jiné také např. v medicíně. Tato metoda je založena na principu, kdy ani osoba provádějící výzkum či v našem případě rekognici, stejně jako např. její pacienti, nejsou

⁹⁷ PROTIVÍNSKÝ M.: *Rekognice v přípravném řízení*. Praha: Ústav kriminalistiky PF UK, 1971, str. 104

⁹⁸ ČÍRTKOVÁ L., PORADA V.: *Paměťové stopy v kriminalistické teorii a forenzně psychologických aplikacích* – Soudní inženýrství, časopis pro soudní znaectví v technických a ekonomických oborech, č. 3, ročník 16 – 2005, str. 166 [online]

⁹⁹ WELLS, G.: *Eyewitness identification: Systemic reforms*. Wisconsin Law Review. 2006, vol. 2, str. 629 a násl. [online]

informování o určitých podstatných okolnostech, které by mohly v určitých případech ovlivnit objektivitu těchto osob, což by mohlo negativně zasáhnout do průkaznosti dosažených výsledků. Co se týče medicínského oboru, používá se tato metoda např. při testování nových léků, kdy někteří z testovaných pacientů skutečně dostanou lék a někteří z nich pouze tabletku bez zvláštních účinků. Základním předpokladem je, aby ani pacienti ani lékař nevěděli, kteří ze zkoumaných osob užili skutečný lék.

Při rekognici může tato metoda fungovat obdobně a to za předpokladu, že osoba, která rekognici řídí, netuší, který z předvedených objektů je ten, který má být identifikován. Dá se tak účinně předcházet úmyslným, ale také podvědomým reakcím takové osoby, jež by mohly za určitých okolností rekognici a její řádný průběh narušit tím, že by ovlivnily poznávající osobu v tom, kterou osobu označí jako identifikovanou. Takové signály mohou být jak verbální („Podívejte se prosím ještě jednou a ujistěte se, že jste označil správnou osobu“, „Ano, Vámi označený člověk je podezřelý“,...), tak neverbální (úsměv, zamračení, pokývání hlavou,...).

5.10 NEZÚČASTNĚNÁ OSOBA

Institut nezúčastněné osoby představuje naprosto přirozenou, racionálně odůvodnitelnou a vhodnou součást rekognice, neboť zajišťuje prvek objektivitu a nezávislého dozoru při provádění rekogničního úkonu. Přítomnost této osoby je vyžadována nejen teoretiky, nýbrž také samotným zákonodárcem, který ji zakotvil ve větě druhé § 104b odst. 1 TR. „*K provádění rekognice se vždy přibere alespoň jedna osoba, která není na věci zúčastněna.*“

Smysl a účel institutu nezúčastněné osoby tkví především ve snaze co možná nejvíce snížit rizika vzniku takových vad, které by nebylo možné později napravit¹⁰⁰, neboť jak bylo pojednáno výše, rekognice je zásadně neopakovatelným úkonem a v případě jakéhokoli procesního pochybení (např. snaha vyšetřovatele naznačit poznávající osobě, kdo z předvedených objektů je podezřelý) by hrozilo, že tento důkaz se stane u soudu nepoužitelným.

Role nezúčastněné osoby může za určitých okolností zajišťovat také jakousi prověrku¹⁰¹, zda přibrané objekty byly vhodně vybrány a upraveny tak, aby byla rekognice a její výsledky objektivní. Taková možnost bude však připadat v úvahu pouze

¹⁰⁰ Tamtéž

¹⁰¹ WELLS, G.: *Eyewitness identification: Systemic reforms*. Wisconsin Law Review. 2006, vol. 2, str. 624 [online]

za předpokladu, že nezúčastněná osoba sama nebude informována o tom, který z objektů je ten, jež má být identifikován. Pakliže je splněn tento požadavek a nezúčastněná osoba dokáže s pouhou znalostí popisu, který uvedla poznávající osoba určit poznávaný objekt, pak byly přivzaté objekty vybrány nesprávně a k rekognici by za takových okolností nemělo být přistoupeno.

Touto osobou musí být bezpodmínečně někdo, kdo nemá na daném vyšetřování žádný osobní zájem a ani jakýmkoli jiným způsobem není s konkrétní kriminalisticky relevantní událostí propojen.¹⁰² V konečném důsledku tento požadavek, aby nezúčastněná osoba nebyla v případě jakkoli zainteresována, vylučuje možnost, aby takovou osobou byli např. i pracovníci téhož oddělení, na němž konkrétní vyšetřování probíhá.¹⁰³

V případě, že je rekognice prováděna před zahájením trestního stíhání ve fázi prověřování dle § 158a TR, roli nezúčastněné osoby zastupuje soudce¹⁰⁴, jehož přítomnost je s ohledem na znění tohoto paragrafu nutná. V takové situaci pak není zcela zásadní zabývat se podrobně tím, kdo může a naopak nemůže být nezúčastněnou osobou, což umožňuje urychlit postup ve vyšetřování, který je samozřejmě v trestním řízení žádoucí.

5.11 DOKUMENTACE

Dokumentace průběhu rekognice je bezpodmínečnou nutností, v opačném případě by mohla situace využít obhajoba a výsledky nezdokumentovaného úkonu využít v řízení před soudem ve svůj prospěch.¹⁰⁵ Snad jedinou výjimkou, kdy na dokumentaci samotného průběhu znovupoznávacího aktu rozhodně není vhodné ani nutné trvat, je rekognice mrtvých osob.¹⁰⁶ Z pochopitelných důvodů není z procesního hlediska potřebné a s ohledem na poznávající osobu (v drtivé většině se bude jednat o osobu, která mrtvého znala) tento úkon v jakékoli podobě zachycovat.

¹⁰² PROTIVÍNSKÝ M.: *Rekognice v přípravném řízení*. Praha: Ústav kriminalistiky PF UK, 1971, str. 112

¹⁰³ Srov. Stanovisko č. 4/1998 Sb.v.s. NSZ, k přibrání jiného vyšetřovatele (osoby služebně činné v policejním orgánu) jako nezúčastněné osoby k úkonu, vydáno dne 29.11.2004

¹⁰⁴ Stanovisko č. 4/2003 Sb.v.s. NSZ ke sjednocení výkladů zákonů a jiných právních předpisů k výkladu ustanovení § 104b trestního řádu o rekognici z hlediska procesního způsobu provedení tohoto úkonu ze dne 30.5.2003

¹⁰⁵ MUSIL J., KONRÁD Z., SUCHÁNEK J.: *Kriminalistika 2.vyd.* Praha: Beck, 2004, str. 353

¹⁰⁶ FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRIVNA, T. a kol.: *Trestní právo procesní*, 6. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 413

Základním dokumentem, ve kterém je nutné zaznamenat průběh rekognice a detailně popsat veškeré relevantní informace, je protokol o rekognici, který musí být vytvářen v souladu s pravidly stanovenými v § 55 a násl. TŘ. V prvním odstavci tohoto ustanovení jsou vypočteny obecné náležitosti, které by měl obsahovat v zásadě každý protokol, který je sepsován v souvislosti s prováděním procesního úkonu v trestním řízení, a to:

- identifikace orgánu činného v trestním řízení, který úkon provádí
- místo a čas provedení úkonu a zároveň jeho předmět
- identifikační údaje všech osob, které se provedení úkonu účastní (úřední osoby, zástupci, ...)
- zaznamenání průběhu úkonu
- informace o poskytnutí potřebných poučení, případné návrhy účastníků a jejich vyjádření
- námítky stran.

Odstavec třetí § 55 TŘ obsahuje jistá specifika pro některé z vyjmenovaných procesních úkonů, mimo jiné také pro rekognici. Pokud se jedná o protokol o rekognici, vyžaduje se následující: „*V protokolu sepsaném o rekognici se podrobně uvedou okolnosti, za nichž byla rekognice prováděna, zejména pořadí, ve kterém byly osoby nebo věci ukázány podezřelému, obviněnému nebo svědkovi, doba a podmínky jejich pozorování a jejich vyjádření*“. Z uvedeného je zřejmé, že v protokolu o rekognici musí být co možná nejpodrobněji popsán průběh prováděného úkonu tak, aby se předcházelo jakýmkoli rizikům znevěrohodnění provedeného důkazního prostředku. Pokud se například jedná o případ rekognice in natura obviněného, svým podpisem na daném protokolu vyjádří obviněný souhlas s deklarovaným průběhem a takový postup pak ponechává méně možností pro obhajobu uvedenou rekognici znevěrohodnit. Protokol o rekognici podepisuje osoba, která rekognici konala (vyšetřovatel, soudce,...) a osoba, které se úkon týká (svědek, obviněný atd.)

V. Porada¹⁰⁷ a mnoho dalších autorů¹⁰⁸ doporučuje rozčlenit protokol o rekognici na čtyři části:

- 1) První část protokolu by měla obsahovat obecné a úvodní informace jako jsou údaje o místě a čase konání úkonu, specifikace kriminalistické události,

¹⁰⁷ PORADA V. a kol.: *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 274

¹⁰⁸ PĚ. MUSIL J., KONRÁD Z., SUCHÁNEK J.: *Kriminalistika 2.vyd.* Praha: Beck, 2004, str. 353

k jejímuž objasnění se rekognice koná, čeho se má rekognicí dosáhnout a v neposlední řadě také identifikace poznávajícího subjektu včetně informace o jeho náležitém poučení,

- 2) Druhá část by měla obsahovat veškeré podstatné informace týkající se předváděných objektů, jako je jejich identifikace (pokud se jedná o rekognici osob), přesný popis jejich vzhledu a rovněž jejich počet,
- 3) Ve třetí části by se měly objevit informace o podmínkách, za kterých je rekognice prováděna, o číslech, která byla objektům přiřazena včetně poznámky o tom, které číslo si zvolil poznávaný objekt a dále vlastní průběh znovupoznávacího aktu,
- 4) Čtvrtá, závěrečná část by měla logicky shrnovat celý provedený úkon, a to z hlediska jeho výsledku (tedy zda poznávající subjekt označil některý z předvedených objektů jako ten, který vnímal v souvislosti s kriminalisticky relevantní událostí či nikoli), poznámku o době a místě ukončení úkonu a dále podpisy všech přítomných.

Mnohdy je rovněž vhodné přistoupit také k dalším formám dokumentace¹⁰⁹ kromě formy písemné, kterými mohou být např. fotografie či videozáznam.¹¹⁰

Zmíněná fotografická dokumentace je v praxi jednou z nejvyužívanějších forem doplňující dokumentace. Pořízení fotografických snímků je vhodné zejména u znovupoznávání věcí, ale např. i rekognice osob in natura dle vnějších znaků, kde se na snímku zachytí všechny předvedené objekty současně se subjektem ideálně v situaci, kdy subjekt posunkem ruky naznačí, který objekt znovupoznal tak, aby tento fakt byl seznatelný rovněž na pořízené fotografii.¹¹¹

Mezi další formy dokumentace, které přichází v případě rekognice v úvahu, řadíme např. zvukový záznam, využitelný zejména pokud se jedná o rekognici osob dle hlasu, či videozáznam, který je vhodné použít jak pro případ rekognice osob dle chůze, gestikulace a dalších dynamických znaků osob, či např. pro případ rekognice osob dle statických znaků, buď samostatně či jako doplnění k dokumentaci fotografické.¹¹²

¹⁰⁹ Podrobněji viz MUSIL, J. a kol.: *Kriminalistika. Vybrané problémy teorie a metodologie*. Praha: Policejní akademie ČR, 2001, str. 101 a násl.

¹¹⁰ STRAUS J. a kol.: *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, str. 167 a násl.

¹¹¹ TIPLICA M. a kol.: *Kriminalistická taktika*. Praha: Policejní akademie ČR, 1997, str. 95

¹¹² STRAUS J. a kol.: *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, str. 168

5.12 ZÁVĚREČNÝ VÝSLECH SUBJEKTU

„Po provedení rekognice se podezřelý, obviněný nebo svědek vyslechnou znovu, je-li třeba odstranit rozpor mezi jejich výpovědí a výsledky rekognice.“ Z tohoto znění § 104b odst. 8 TŘ lze usoudit, že zákonodárce měl v úmyslu stanovit povinnost následného výslechu po provedené rekognici pouze pro případ, kdy se vyskytly v jejím průběhu určité nesrovnalosti. Takovou nesrovnalostí může být fakt, že popis objektu, který poznávající osoba uvedla před znovupoznávacím aktem, naprosto neodpovídá vzezření objektu, který nakonec osoba označila jako objekt dříve vnímaný.

V souladu s názorem Ústavního soudu¹¹³ se nicméně domnívám, že k závěrečnému výslechu poznávajícího by mělo být přistoupeno v každém případě, a to i v situaci, kdy k žádným vnitřním rozporům v průběhu rekognice nedošlo a předběžný popis objektu je zcela v souladu se znaky, dle kterých poznávající osoba objekt při rekognici označila. Poznávající by měl uvést do jaké míry si je jist, že objekt, jež označil, je tím, který skutečně dříve vnímal, na základě jakých identifikačních znaků ho bezpečně poznal a obdobné další podstatné informace, na jejichž uvedení je záhodno trvat v zájmu dosažení co nejspolehlivějších výsledků provedené rekognice.

¹¹³ Nález Ústavního soudu ČR sp.zn.: I. ÚS 3709/16 ze dne 20.6.2017, bod 49

6 ÚVAHY DE LEGE FERENDA

V následující kapitole si dovoluji předestřít určité návrhy na drobné či větší změny současné právní úpravy rekognice. Nedomnívám se, že by tyto návrhy měly vyřešit veškeré nedostatky, se kterými se potýká kriminalistická praxe v souvislosti s tímto procesním úkonem, nicméně mám za to, že by mohly pomoci orgánům činným v trestním řízení v jednodušším postupu při rekognici, jež představuje často jeden z mála důkazních prostředků, které připadají ve vyšetřování konkrétního trestného činu v úvahu.

V prvním odstavci právní úpravy je v poslední větě zmíněn požadavek na přivzetí nezúčastněné osoby jako záruky objektivnosti prováděné rekognice. Domnívám se, na rozdíl od P. Šámala¹¹⁴, že touto osobou nemůže být osoba přivzatá k úkonu jako doplňující figurant. Mám za to, že tato osoba by měla stoprocentně věnovat svou pozornost své roli figuranta, nikoli k této své úloze také dohlížet na objektivitu úkonu jako nezúčastněný subjekt. Již z povahy věci tato osoba není osobou na úkonu nezúčastněnou, neboť se ho účastní v roli přivzatého objektu. Domnívám se, že snahou celý úkon ostražitě pozorovat a dohlížet na její procesně správné provedení, by tato osoba mohla v krajním případě i neverbálními projevy nechtíc prozradit, že není identifikovanou osobou, nýbrž jen přivzatým figurantem. Navrhuji tak, aby tento požadavek byl zahrnut do odstavce prvního § 104b TR takto:

Odst. 1: „*Rekognice se koná, je-li pro trestní řízení důležité, aby podezřelý, obviněný nebo svědek znovu poznal osobu nebo věc a určil tím jejich totožnost. K provádění rekognice se vždy přibere alespoň jedna osoba, která není na věci zúčastněna a je odlišná od osoby k rekognici přivzaté.*

Další úpravou, kterou bych v ustanovení zabývajícím se rekognicí provedla, je změna formulace ohledně počtu osob, které mají být k úkonu přivzaty vyjádřená v odstavci třetím § 104b TR. Formulace „mezi nejméně třemi osobami“ může ve čtenáři vzbuzovat dojem, že celkový počet předvedených objektů jsou tři, nikoli čtyři osoby. Změnila bych tedy tuto větu následovně: „*Má-li být poznána osoba, ukáže se podezřelému, obviněnému nebo svědkovi **současně s nejméně třemi dalšími osobami, které se výrazně neodlišují.***“

¹¹⁴ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 1541

Odstavec čtvrtý zmíněného ustanovení se zabývá rekognicí osob dle fotografií. Tento způsob provádění identifikačního úkonu je zde zcela jasně upozaděn a mělo by k němu tedy, dle slov zákonodárce, docházet až pokud nelze provést rekognici in natura (např. protože se obviněný skrývá.) Dle mého názoru nicméně v praxi dochází k situacím, kdy by bylo vhodnější přistoupit k rekognici dle fotografií i za situace, kdy je prakticky možné provést i rekognici in natura. Mám na mysli kupříkladu situace, kdy poznávaná osoba je příslušníkem specifického etnika. Nalézt minimálně tři další osoby příslušné národnosti ochotné účastnit se rekognice in natura jako osoby přivzaté, je pak pro orgány činné v trestním řízení mnohdy nelehký úkol. Z. Konrád navrhuje, aby do tohoto odstavce byla včleněna možnost provést rekognici s fotografiemi v případě, kdy identifikovaný objekt výrazně změnil svou podobu.¹¹⁵ Vzhledem k tomu, že změna vzezření poznávané osoby není v praxi zdaleka jediným případem, kdy by bylo vhodné provést rekognici dle fotografie namísto in natura, navrhuji, aby tato možnost byla v zákonné úpravě rozšířena ještě více, než navrhuje ve své publikaci Z. Konrád. Dalším nedostatkem, který ve zmíněném odstavci spatřuji, je formulace „s obdobnými fotografiemi“. Namísto podobnosti objektů na fotografiích zachycených, zde zákonodárce zdánlivě klade důraz na podobnost samotných snímků, což by v konečném důsledku mohlo znamenat, že postačí, pokud snímky budou zachycovat osobu v obdobné situaci, na obdobné scénérii, bude obdobně graficky upravena a podobně. Jsem si jistá, že zákonodárce měl na mysli podobnost osob na fotografiích, nikoli fotografie samotné, přesto však navrhuji pro preciznější vyjádření zákonodárcova požadavku změnu odstavce čtvrtého § 104b TŘ na následující znění: *„Není-li možno ukázat osobu, která má být poznána, či jsou dány jiné významné skutečnosti, které odůvodňují přistoupení k rekognici dle fotografie namísto rekognice in natura, rekognice se provede podle fotografie, která se předloží podezřelému, obviněnému nebo svědkovi s fotografiemi nejméně tří dalších osob obdobného vzezření. Tento postup nesmí bezprostředně předcházet rekognici ukázáním osoby.“*

Poslední změnou, kterou bych v právní úpravě rekognice provedla, se týká odstavce pátého a v něm upravené rekognice věcí. Pro mě nepochopitelně, je zde na rozdíl od rekognice osob uveden požadavek, aby se poznávaná věc předvedla ve skupině věcí podobného druhu a zákonodárce zde nestanovuje konkrétní minimální počet věcí, mezi kterými má být identifikovaná věc ukázána. Přestože teorie dovozuje

¹¹⁵ Viz KONRÁD, Z.: *Některé zvláštní způsoby dokazování*. Kriminologické problémy teorie a praxe. Praha: Policejní akademie ČR, 2017, str. 28

vesměs jednotně, že skupinou věcí se rozumí, taktéž jako u rekognice osob, věci tři, nevidím důvod proč zde neuvést konkrétní počet věcí, odstranit tak tuto nejasnost a nestěžovat orgánům činným v trestním řízení jejich situaci. Rovněž zcela nerozumím tomu, proč není u rekognice věcí zakotvena také možnost provést znovupoznávací akt dle modelů (fotografií), jako je tomu u rekognice osob. V praxi jistě tato situace možná je, proč ji tedy nezakotvit přímo v zákonné úpravě a zvýšit tak právní jistotu v provádění tohoto procesního úkonu. Navrhuji následující znění odstavce pátého § 104b TR: *„Má-li být poznána věc, ukáže se podezřelému, obviněnému nebo svědkovi současně s nejméně třemi dalšími věcmi pokud možno téhož druhu. Pokud není možné ukázat věc, která má být poznána, či se takový postup jeví účelnější, provede se rekognice věci dle fotografie, která se předloží podezřelému, obviněnému nebo svědkovi s fotografiemi nejméně tří dalších věcí pokud možno téhož druhu.“*

7 EXPERIMENT – MÍRA VÝZNAMU VZHLEDU PŘIVZATÝCH OBJEKTŮ NA VÝSLEDKY REKOGNICE OSOB

Vzhledem k tomu, že problematiku sestavování skupin osob, které budou představeny poznávající osobě v rámci rekognice osob ať už in natura či dle fotografií, vnímám jako velmi podstatnou součást rekognice, rozhodla jsem se provést experiment, v rámci něhož bych prokázala, jak významný vliv má podobnost či naopak rozdílnost vzhledu přivzatých figurantů na výsledky rekognice osob. Nalezení vhodných objektů mnohdy představuje pro orgány činné v trestním řízení nelehkou a v některých případech takřka nespílitelnou úlohu. Jak zmiňuji v kapitole čtvrté, v části týkající se nezúčastněných osob přítomných při provádění úkonu, právě nezúčastněné osoby mohou představovat nejen záruku objektivitu, ale rovněž také jakousi prověrku, zda je skupina osob přivzatých k rekognici sestavena správně. Pokud ano, nezúčastněná osoba by pouze na základě popisu poznávajícího subjektu neměla být schopna ve skupině rozeznat identifikovanou osobu. Toho by měla být schopna pouze ta osoba, která poznávaný objekt skutečně spatřila v souvislosti s vyšetřovanou trestnou činností či v jiné situaci, která odůvodňuje konání rekognice.

Ve svém okolí jsem oslovila celkem 30 lidí, kteří v mém experimentu vystupovali v roli nezúčastněných osob. Sestavila jsem čtyřčlennou skupinu následujících osob ženského pohlaví podobného vzezření, z nichž jedna představovala poznávanou osobu („pachatele“). Ta je vyobrazena na obrázku č. 2.

OBRÁZEK 1

OBRÁZEK 2

OBRÁZEK 3

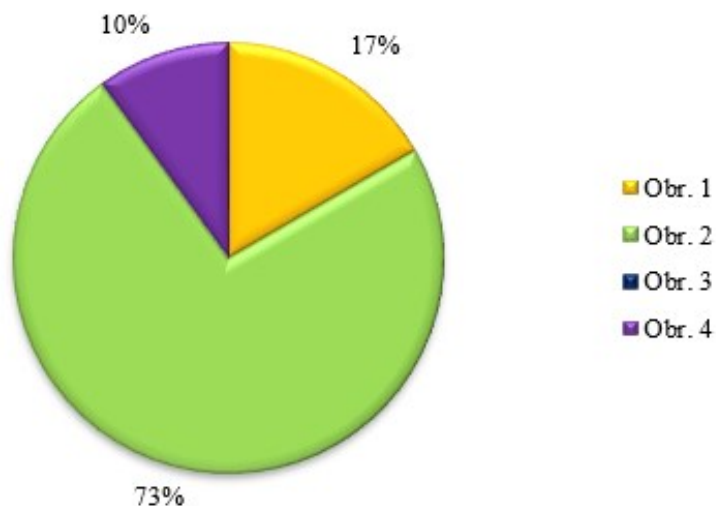
OBRÁZEK 4

Sestavila jsem následující popis „pachatele“, přesně tak, jak by učinil svědek trestného činu poté, co ho k popisu této osoby orgán činný v trestném řízení vyzval:

- Osoba ženského pohlaví
- Výška asi 165 cm
- Střední postava
- Věk mezi 16 – 18 lety
- Světlé rovné dlouhé vlasy sčesané ke straně
- Oválný obličej
- Hnědé oči
- Výrazné obočí
- Bílé tričko a tmavé kalhoty.

Fotografie všech čtyř žen jsem společně se sestaveným popisem předložila všem třiceti osloveným nezúčastněným. Mým předpokladem bylo, že pokud jsem sestavila čtveřici osob správně, počty označení jednotlivých osob by měly být vyrovnané či minimálně nejednoznačné. Pokud by na základě mého popisu byli schopni označit dívku na obr. č. 2, skupina byla sestavena nesprávně, k čemuž by v kriminalistické praxi nemělo v žádném případě docházet.

Z celkového počtu třiceti oslovených, dvaadvacet lidí označilo osobu na obrázku č. 2, tedy skutečně poznávanou osobu, které jsem přidělila „roli pachatele“. Pět lidí označilo osobu na obrázku č. 1, tři lidé osobu na obrázku č. 4. Osobu na obrázku č. 3 neoznačil nikdo z oslovených. Přehled získaných výsledků zobrazuje následující graf:

Ze získaných výsledků přesvědčivou většinou 73% vyplývá, že jsem skupinu osob sestavila nesprávně. Osoby si nebyly navzájem vzhledově tak blízké, aby uvedený popis odpovídal všem čtyřem, nýbrž bylo pro nezúčastněné osoby snadné identifikovat mezi představenými osobu pachatele.

Popis dívky na fotografii jsem přirozeně sestavovala za zcela jiných podmínek, než tak činí poznávající osoba ve skutečnosti, neboť často vnímá identifikovaný objekt za extrémně vypjatých podmínek a mnohdy na velmi krátký časový úsek. Není tedy dle mého názoru vyloučeno, že mnou sestavený popis byl příliš detailní a bylo tak pro oslovené nezúčastněné snadnější identifikovat poznávanou osobu.

Dívky na fotografiích v mnou sestavené skupině byly však dle mého názoru velmi podobný typ osob. Bohužel ne tak dostatečně, aby byly případné výsledky provedené rekognice věrohodné. Provedený pokus tak poukazuje na velmi významný vliv skutečné podobnosti přivzatých objektů a zároveň dokazuje, jak obtížný úkol představuje nalezení takových osob či jejich fotografií pro orgán, jež rekognici provádí.

8 ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo seznámit čtenáře s institutem rekognice jako takovým, nastínit jeho historický vývoj v čase a zároveň detailněji analyzovat jeho současnou podobu. Zároveň jsem pokládala za důležité navrhnout jistá vylepšení právní úpravy zkoumaného institutu, jež by mohla vést k odstranění panujících nejasností, bezchybnějšímu provádění rekognice v praxi a zároveň přirozeně k průkaznějším výsledkům použitelným v řízení před soudem.

Při detailnějším prostudování trestního řádu jsem dospěla k závěru, že tato úprava prošla mnohými vítanými změnami od dob, kdy se objevuje v trestním řádu 19. století. Velmi kladně hodnotím skutečnost, že po novele z roku 2001 byl zařazen do trestního řádu celý nový oddíl Některé zvláštní způsoby dokazování, jehož je rekognice součástí a je jí tedy přirozeně nově věnována mnohem větší pozornost než před zmíněnou novelizací, již jistě s ohledem na svou procesní roli zasluhuje. I přes to, jakým pokrokem její úprava během historie prošla, mám za to, že existuje stále příliš mnoho nedokonalostí a nejednoznačných skutečností, které rekognici a její důkazní sílu naneštěstí oslabují. Jednu kapitolu své práce proto věnuji navrhovaným změnám, které by dle mého názoru mohly přispět ke zlepšení této situace a ke zkvalitnění trestního procesu.

Současně jsem si stanovila za cíl sestavit jakýsi seznam doporučení a pravidel, taktických zásad, kterými by se měly orgány provádějící rekognici řídit tak, aby nedocházelo k maření jejich výsledků. Mnohá z těchto pravidel jsou v kriminalistické praxi dodržována, některá z nich však ne tak důsledně, jak by bylo záhodno. Mnoho autorů však na tyto zásady klade ve svých odborných statích zřetel, a tak doufám, že se praxe dříve nebo později ustálí do žádané podoby. Jak jsem již několikrát zmínila, rekognice představuje v mnohých trestních procesech jeden ze stěžejních důkazních prostředků, kterými se obžaloba může pokusit usvědčit pachatele trestného činu. Právě z toho důvodu je bezpodmínečně nutné setrvávat na požadavku přísného dodržování všech procesních pravidel, doporučení a zásad, která zákon i odborná teorie nabízí.

V závěru své práce popisuji mnou provedený experiment vztahující se k rekognici osob in natura a analyzuji jeho výsledky. Mým cílem bylo zjistit jak významný vliv má skutečná či jen přibližná podoba přivzatých osob (figurantů) na získané výsledky provedeného úkonu. Přestože jsem se domnívala, že osoby, které jsem do skupiny

předvedených osob zařadila, jsou typově velmi podobné, k mému překvapení byla tato podobnost nedostatečná. Nezúčastněné osoby „pachatelku“ mezi ostatními dle předloženého popisu poměrně spolehlivě (73%) rozpoznaly. Uvedené svědčí mimo jiné o tom, jak je skutečně více než důležité dbát při sestavování skupiny figurantů na vzájemnou podobu osob a že nelze tuto část přípravy rekognice v žádném případě podcenit např. tím, že jako přivzaté osoby předstoupí před poznávající osobu bez jakékoli přípravy policisté z téhož oddělení, často i v odlišném oděvu.

Závěrem ještě zbývá konstatovat, že toto téma jsem si zvolila zejména s ohledem na významnou roli rekognice v trestním procesu a s vědomím toho, jak důležité tedy je, aby se tomuto úkonu věnovala náležitá pozornost. Objasňování trestné činnosti a usvědčování pachatelů je bezesporu v centru celospolečenského zájmu a stejně tak by se měla věnovat pozornost institutům, jež tuto činnost umožňují. Mezi nimi figuruje jako jeden z nejvýznamnějších nástrojů právě rekognice a je tedy velmi důležité věnovat jí náležitou pozornost a vyvíjet snahu k jejímu zdokonalování, což bylo cílem této diplomové práce.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

TŘ	Trestní řád
Ř.z.	Říšský zákoník
TZ	Trestní zákoník
TČ	trestný čin
ÚS	Ústavní soud
NSZ	Nejvyšší státní zastupitelství
VS	Vrchní soud

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

- FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRÍVNA, T. a kol.: *Trestní právo procesní*, 6. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 927 s. ISBN: 978-80-7478-750-8
- JELÍNEK J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, 864 s. ISBN: 978-80-87576-44-1
- KONRÁD, Z., VESELÁ, J.: *Rekognice*. Praha: Policejní akademie ČR, 2008, 71 s. ISBN: 978-80-7251-269-0
- KONRÁD, Z.: *Některé zvláštní způsoby dokazování*. Kriminalistické problémy teorie a praxe. Praha: Policejní akademie ČR, 2017, 101 s. ISBN: 978-80-7251-477-9
- LINHART J.: *Slovník cizích slov pro nové století*. Litvínov: Dialog, 2005, 412 s. ISBN 80-85843-61-7
- MUSIL, J. a kol.: *Kriminalistika. Vybrané problémy teorie a metodologie*. Praha: Policejní akademie ČR, 2001, 309 s. ISBN: 80-7251-080-0
- MUSIL J., KONRÁD Z., SUCHÁNEK J.: *Kriminalistika - 2.vyd.* Praha: Beck, 2004, 583 s. ISBN 80-7179-878-9
- NĚMEC B.: *Základy kriminalistiky*. Praha: Ministerstvo vnitra, Hlavní správa veřejné bezpečnosti, 1954, 335 s.
- PJEŠČAK J. a kol.: *Nástin základů kriminalistiky*. Praha: Univerzita Karlova, 1971, 445 s.
- PJEŠČAK J. a kol.: *Kriminalistika*. Bratislava: Obzor, 1981, 426 s.
- PORADA V. a kol.: *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 309 s. ISBN 978-80-7380-038-3
- PRERAD, V.: *Vyšetřovací experiment*. Praha: Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, 194 s.
- PROTIVÍNSKÝ M.: *Rekognice v přípravném řízení*. Praha: Ústav kriminalistiky PF UK, 1971, 183 s.
- STORCH, F.: *Řízení trestní rakouské díl II. částka I*. Praha: Nákladem Právnické jednoty v Praze, 1896, 364 s.

- STRAUS J. a kol.: *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, 278 s. ISBN 80-86898-40-7
- ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1920 s. ISBN 978-80-7400-465-0
- TIPLICA M. a kol.: *Kriminalistická taktika*. Praha: Policejní akademie ČR, 1997, 160 s. ISBN 80-85981-51-3
- *Slovník spisovného jazyka českého I*. Praha: Academia, 1989, 555 s.
- *Slovník spisovného jazyka českého V*. Praha: Academia, 1989, 654 s.

Právní předpisy

- Z.č. 141/1961 Sb., trestní řád
- Z.č. 119/1873 ř.z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního
- Z. č. 87/1950 Sb., trestní řád
- Z. č. 64/1956 Sb., trestní řád
- ÚZ.č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Odborné články

- BRÁZDA J.: *Je rekognice „in natura“ opakovatelný, nebo neopakovatelný úkon?*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2013, č. 10, str. 41-43, ISSN: 1210-6348
- PROTIVÍNSKÝ M.: *Vady rekognice a jejich procesní důsledky*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 1997, č. 2, str. 11-25, ISSN: 1210-6348

Internetové zdroje

- Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 21.4.2009, o plnění úkolů v trestním řízení [online] [cit. 2018-07-03]

Dostupné z: <https://www.pecina.cz/files/pokyn2.pdf>

- KONRÁD, Z.: *K procesu konstituování rekognice jako metody kriminalistické praxe a procesního úkonu v českém trestním řízení*. Policejní akademie ČR v Praze, 2008. [online] [cit. 2018-17-02]

Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/k-procesu-konstituovani-rekognice-jako-metody-kriminalisticke-praxe-a-procesniho-ukonu-v-ceskem-trestnim-rizeni-116054.aspx>

- ČÍRTKOVÁ L., PORADA V.: *Paměťové stopy v kriminalistické teorii a forenzně psychologických aplikacích*. Soudní inženýrství, časopis pro soudní znalectví v technických a ekonomických oborech, č.3, ročník 16 – 2005. [online] [cit. 2018-08-02]

Dostupné z: http://www.sinz.cz/cz/archiv_clanku.php?akce=zobraz&numero=9

- MUSIL J.: *Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare)*. Kriminalistika, 2009, č. 4, str. 252-264. [online] [cit. 2018-19-06]

Dostupné z:
file:///C:/Users/vlastnik/Downloads/Musil.Nemo_tenetur_Kriminalistika.2009.pdf

- VICHLENDÁ M.: *Kriminalistika*. Karviná, 2011, 418 s. [online] [cit. 2018-07-04]

Dostupné z: <http://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/kriminalistika.pdf>

- WAGENAAR W., GROENEWEG J.: *The Memory of Concentration Camp Survivors*. Applied cognitive psychology, Vol. 4, 1990, str. 77-87. [online] [cit. 2018-04-03]

Dostupné z: <https://eurekamag.com/research/007/916/007916393.php>

- Wells G., Olson E.: *Eyewitness testimony*. Annual Review of Psychology, 2003, v. 54, str. 277-295. [online] [cit. 2018-17-02]

Dostupné z: https://public.psych.iastate.edu/glwells/annual_review_2003.pdf

- Steblay NM.: *Social influence in eyewitness recall: a meta-analytic review of lineup instruction effects*. Law Hum. Behav, Vol. 21, No. 3, 1997, str. 283-297. [online] [cit. 2018-23-04]

Dostupné z: <http://web.augsburg.edu/~steblay/lineupinstructionanalysis.pdf>

- WELLS, G.: *Eyewitness identification: Systemic reforms*. Wisconsin Law Review. 2006, vol. 2, str. 615-643. [online] [cit. 2018-20-03]

Dostupné z: https://public.psych.iastate.edu/glwells/Wisconsin_Law_article.pdf

- U.S. Department of Justice: *Eyewitness Evidence: A Guide for Law Enforcement*. Technical Working Group for Eyewitness Evidence, 1999. [online] [cit. 2018-29-04]

Dostupné z: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/178240.pdf>

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ČR sp.zn.: I. ÚS 3709/16 ze dne 20.6.2017
- Nález Ústavního soudu ČR sp.zn.: IV. ÚS 37/01 ze dne 22.10.2001
- Nález Ústavního soudu ČR sp.zn.: III. ÚS 499/04 ze dne 9.2.2006
- Nález Ústavního soudu ČR sp.zn.: III. ÚS 528/06 ze dne 11.10.2007
- Usnesení Ústavního soudu ČR sp.zn.: II. ÚS 132/04 ze dne 15.6.2004
- Usnesení Ústavního soudu ČR sp.zn.: III. ÚS 542/05 ze dne 7.3.2006
- Usnesení Ústavního soudu ČR sp.zn.: II. ÚS 2/03 ze dne 25.2.2003
- Usnesení Ústavního soudu ČR sp.zn.: III. ÚS 755/15 ze dne 26.4.2016
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR sp.zn.: 5 Tz 8/89 ze dne 20.6.1989
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 10 Tz 29/65 ze dne 7.5.1965
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 6 Tdo 675/2016 ze dne 16.6.2016
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 5 Tdo 936/2007 ze dne 22.8.2007
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 11 Tdo 891/2008 ze dne 7.8.2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR sp.zn.: 5 Tz 2/85 ze dne 21.2.1985
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp.zn.: 6 Tz 46/93 ze dne 14.5.1993
- Usnesení Vrchního soudu v Olomouci sp.zn.: 6 To 12/2009 ze dne 29.10.2009
- Usnesení Vrchního soudu v Olomouci sp.zn.: 1 To 29/2002 ze dne 22.3.2002
- Rozsudek ESLP ze dne 28.2.2006 Krasniki vs. Česká republika
- Stanovisko č. 4/2003 Sb.v.s. NSZ, ke sjednocení výkladů zákonů a jiných právních předpisů k výkladu ustanovení § 104b trestního řádu o rekognici z hlediska procesního způsobu provedení tohoto úkonu ze dne 30.5.2003
- Stanovisko č. 4/1998 Sb.v.s. NSZ, k přibrání jiného vyšetřovatele (osoby služebně činné v policejním orgánu) jako nezúčastněné osoby k úkonu, vydáno dne 29.11.2004

REKOGNICE – ABSTRAKT

Rekognice jako samostatná kriminalistická metoda slouží k identifikaci osob, věcí či zvířat v souvislosti s kriminalisticky relevantní událostí. Zároveň je ale také procesním úkonem upraveným v samostatném oddílu trestního řádu nazvaném Některé zvláštní způsoby dokazování. Toto zařazení, ke kterému došlo po novelizaci s účinností od roku 2002, napovídá, že důležitost a význam rekognice nelze podceňovat a kromě odborníků z řad teoretiků se jí nově zcela oprávněně dostalo větší pozornosti i ze strany zákonodárce.

Tato diplomová práce je rozčleněna do šesti kapitol a každá z nich pojednává o rekognici z jiného hlediska, jež ve svém souhrnu pokrývají nejpodstatnější aspekty a skutečnosti s rekognicí související.

První kapitola je věnována teoretickému úvodu do problematiky rekognice jako takové, její definici, vymezení její podstaty a rovněž jednotlivým druhům rekognice s vymezením základních odlišností, jež mezi jednotlivými druhy panují. V poslední řadě tato kapitola obsahuje také teoretické zasazení tohoto institutu do kriminalistické vědy.

V kapitole druhé je zmapováno konstituování rekognice od nejstarších pramenů, jež se v minulosti o rekognici třeba jen zmiňují až po současnou právní úpravu v trestním řádu, která je podrobena podrobnější analýze. Zejména se jedná o § 104b TRŘ věnovaný rekognici, jehož osm odstavců představuje vůbec nejzásadnější pravidla a postupy, jež zákonodárce považoval za důležité výslovně upravit.

Kapitola třetí se zabývá charakterem a základními vlastnostmi rekognice, jejichž definování a vymezení by mělo usnadnit lepší porozumění podstatě zkoumaného procesního úkonu. Pozornost je zde věnována neodkladnosti a neopakovatelnosti, jako základním znakům, jež rekognici definují a zároveň vymezení výjimek, kdy tyto atributy ustupují do pozadí v zájmu sledovaného cíle, jež tuto výjimku odůvodňuje. V další části kapitoly následuje odlišení od některých dalších procesních institutů, které by mohly být v určitých situacích s rekognicí zaměňovány či jsou si minimálně v určitých znacích blízké.

Čtvrtá kapitola obsahuje výčet a podrobný popis dvanácti základních zásad, pravidel a doporučení, která by měla být v zájmu dosažení objektivních a před soudem použitelných výsledků rekognice dodržována.

V kapitole páté je obsažen výčet určitých návrhů na zlepšení právní úpravy tak, aby byly odstraněny nejasnosti, které v praxi ohledně rekognice stále panují, jež by měly sloužit lepší průkaznosti a bezchybnému průběhu tohoto znovupoznávacího úkonu.

Závěrečná, šestá, kapitola pojednává o provedeném pokusu týkajícím se sestavování skupiny přivzatých figurantů k rekognici osob. Jeho cílem bylo zejména pokusit se posoudit významnost vlivu skutečné podobnosti přivzatých osob s identifikovaným objektem, neboť v praxi činí často velké obtíže sestavit rovnocennou skupinu osob, jež by si vzhledově odpovídaly v takové míře, aby byla zajištěna stoprocentní objektivita a průkaznost výsledků rekognice.

KLÍČOVÁ SLOVA

Rekognice

Kriminalistika

Identifikace

RECOGNITION - ABSTRACT

The recognition as a separate criminalistic method serves to identification of persons, things or animals linked to a criminally relevant event. The recognition is also procedural act regulated in a separate section of Criminal Procedure Code called Some specific methods of evidence. This classification, which has come into effect in 2002, shows that the importance and significance of the recognition can't be underestimated and in addition to the theoreticians it comes to the forefront of the legislature's attention.

The thesis is divided into six chapters and each of them delas with the recognition from another point of view. In total, they cover the most important aspects of the recognition.

The first chapter is devoted to a theoreticall introduction to the topic of recognition, its definiton, description of its essence as well as to an individual types of recognition, defining the basic differences between all mentioned types. This chapter also includes the theoreticall inclusion of this institute into a criminalistic science.

The second chapter includes the constitution of the recognition from the oldest sources to the current legislation in the Criminal Procedure Code - mainly the section 104b and its eight paragraphs which constitute the most fundamental rules which must be respected with regard to their explicit formulation in this section.

The third chapter deals with the main features of the recognition to a better understanding of its essence. In the center of attention is urgency and unrepeatability as the essential features of the recognition and also exceptions from these. The next section of the chapter includes the distincion from other procedural institutes that could be interchanged with the recognition or which are at least very similar to it.

The fourth chapter contains a list of twelve fundamental principles, rules and recommendations that should be followed in order to achieve objective and credible results of the recognition.

The chapter five includes a list of proposals to a better regulation of the recognition to remove the ambiguities that still exist in the regulation and which should serve to more credible and valuable results.

The last, sixth, chapter deals with the experiment related to setting up a group of fillers to participate in the recognition of people. The main purpose was finding out the

significance of the real similarity of the fillers to the suspected person. In practice it is often difficult to set up a group of similar persons in such a way as to ensure 100% objectivity and provability of the results of the recognition.

KEY WORDS

Recognition

Criminalistics

Identification